DE CLAUSULIS CICERONIANIS

DISSERTATIO INAUGURALIS PHILOLOGICA

QUAM SCRIPSIT ET AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS
CONSENSU ET AUCTORITATE
AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES
IN UNIVERSITATE LITTERARUM VIADRINA VRATISLAVIENSI

RITE IMPETRANDOS

DIE XXV MENSIS JUNII ANNI MCMI HORA XII
UNA CUM SENTENTIIS CONTROVERSIS IN AULA LEOPOLDINA

PUBLICE DEFENDET

IULIUS WOLFF
SILESIUS

ADVERSARII ERUNT
FRIDERICUS PRADEL, DR. PHIL.
IOSEPHAT MIKOŁAJCZAK, CAND. PHIL.

ACAD. LUGD. BAT. BIBL.

LIPSIAE
TYPIS B. G. TEUBNERI
MCMI

FRANCISCO SKUTSCH

PIETATIS ERGO

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41546309_0155

De clausulis Ciceronianis in universum agitur.

Graecos Romanosque orationi artificiose conformandae multo maiorem operam dedisse quam nos homines recentiores, qui plus iusto eam rem neglegimus, nemo est qui nesciat. Verum nihil fere magis respexerunt illi, nos neglegimus, quam numeros orationis, quos optimus quisque illis temporibus pro viribus observavit, hodiernis nemo curat. Atque apud Romanos Cicero licet non primus tamen gravissimus auctor est orationis numerose conformandae, ita ut vere dici possit, quod per omne fere tempus litterarum Latinarum usque ad vergentem, quam dicimus, mediam aetatem clausulae rhythmicae in pretio erant, id factum esse Ciceronis merito.

Neque igitur defuerunt, qui in clausularum usum Ciceronianum dedita opera inquirerent. Inter quos primus, si temporum ordinem spectas, Georgius Wuest, qui dissertationem scripsit: De clausula rhetorica quae praecepit Cicero quatenus in orationibus secutus sit (Diss. Philol. Argent. sel. vol V) Argentorati 1881, nihil fere profecit. Tam varias enim tamque artificiosas clausularum formas statuit, ut legentis animum pertundat atque perturbet, non ut convincat. Idem vitium habet libellus ille[1]), quo L. Havet a. 1892 non Ciceronis quidem verum Symmachi usum Ciceroniano sane similem tractavit. Rectam viam primus inivit vir summa cum laude nominandus E. Mueller[2]) quem Blassius his studiis initiavit. Is enim et clausularum formas simplicissimas agnovit et comparato Hegesiae oratoris Graeci usu demonstravit, sequi in his rebus Ciceronem rhetores Asianos quos dicunt. Verumtamen diu neglecta iacebant quae Muellerus invenerat. Guilelm. Meyer cum a. 1893 libelli Havetiani censuram scripsit[3]) haud pauca bene observavit, sed et in posteriorum temporum usu examinando se continuit et creticorum in clausulis vim supra modum auxit et Graecorum usum procul habuit. Eduardus Norden[4]) demum Muelleri vestigiis insistens rem denuo

1) La prose métrique de Symmaque et les Origines métriques du Cursus (94e Fascicule de la Bibliothèque de l'Ecole des Hautes Etudes), Paris.
2) De numero Ciceroniano, diss. Berol. 1886.
3) Goetting. Gelehrt. Anz. I p. 1 sqq.
4) Die antike Kunstprosa, tom. II, appendix II, Lips. 1898.

promovit eo praesertim quod in clausulis a Muellero agnitis et longas syllabas in duas breves solvi posse, id quod partim iam Muellerus cognoverat, et theses interdum longis syllabis pro brevibus adhibitis formari posse vidit.[1])

Constat igitur post ea quae Muellerus atque Nordenus exposuerunt quattuor quasi principales clausularum formas fuisse

A: ditrochaeum – ⏑ – ∼[2])
B: creticum auctum trochaeo – ⏑ – – ∼
C: dicreticum – ⏑ – – ⏑ ∼
D: dipodiam trochaicam hypercatalectam sive dochmium dicere mavis – ⏑ – ⏑ ∼[3])

E quibus formis quattuor si longas syllabas dissolveris vel in clausula A pro brevibus longas substitueris et ultimam modo brevem modo longam esse concesseris, ceteras formas omnes derivari posse rectius Muellero Nordenus vidit. Oriuntur autem hoc modo hae clausularum formae:

A: – – – ∼
⏖ ⏑ – ∼

B: – ⏑ ⏖ – ∼
⏖ ⏑ – – ∼

C: – ⏓ – – ⏑ ∼
⏖ ⏑ – – ⏑ ∼
– ⏑ ⏖ – ⏑ ∼

Haec igitur fundamenta etsi egregie iacta sunt, tamen et ad leges sermonis Ciceroniani pernoscendas tantum hae res valent et in singulis accuratius quam adhuc factum explorandae videntur esse, ut operae pretium facturus esse mihi videar, si in clausulas illas denuo dedita opera inquisivero. Verum quoniam et temporis et

1) Post eum qui rem aggressus est Bornecque (La Prose Métrique dans la correspondance de Cicéron, Paris 1898) in verba Haveti magistri iurans rem ex tranquillo iterum ad scopulos et saevas tempestates detulit; quapropter eius non magis quam Haveti ipsius rationem habebo.

2) In hoc signo ∼ pro syllaba ancipiti adhibendo Meyerum sequor.

3) Hoc quoque clausularum genus Muellerus agnoverat, omisit Nordenus, quia in historia clausularum scribenda minoris sane momenti est. Ceterum si Ciceronis ipsius rationem sequimur, dochmiaca sine dubio clausula nominanda non est; ille enim unum genus dochmii agnoscere videtur ⏑ – – ⏑ ∼. Etenim postquam in Oratore 218 de cretico, paeane, spondeo, iambo, trochaeo dixit, pergit: '*Dochmius autem e quinque syllabis, brevi, duabus longis, brevi, longa, ut est hoc: Ămīcōs tĕnēs, quovis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus aut continuatus numerum apertum et nimis insignem facit.*'

spatii angustiis premor, non omnia quae parata habeo proferam. Velut quae de Ciceronis ad alios aliorumque ad Ciceronem epistularum clausulis collegi et de interpunctione quatenus cum clausulis rhythmicis congrua fuisse videatur et alia nonnulla in praesens seponam. Ea autem quae nunc quidem proferam pertinebunt ad has res:

Caput primum ad clausularum formas Ciceronianas. Nam in hac quoque re nonnulla addi posse eis quae Muellerus et Nordenus exposuerunt videbimus. Velut dicendum erit de choriambo non ita raro pro cretico adhibito (– ∪ ∪ – – ∼ et – ∪ ∪ – – ∪ ∼).

Capite secundo demonstrabitur quantopere quodque clausularum genus Cicero adamaverit. Sic postquam omnes clausulae determinatae sunt, ut habeamus quasi fundamentum, in quo observationes nostras exstruere possimus, iam

Capite tertio placebit investigare, quibusnam locis clausulae sint incisae,

Capite quarto quae formae verborum nominumque a Cicerone ad explendas clausulas sint adhibitae. Nam et fuerunt non paucae quae sponte sese offerrent ad pedes clausularum efficiendos et alia quaerenda erant, quae adhiberi possent, ubi nullae eiusmodi formae se offerebant. Colligam igitur eas formas eaque vocabula vocabulorumve coniunctiones, quae Cicero in clausulis adhibere adamat, ut eluceat, et quid lingua latina ipsa obtulerit, quid ipse asciverit et sibi permiserit ad clausulas explendas.

Capite quinto deinde non abs re erit disputare de pronuntiatione, mensura syllabarum, accentu. Atque in hoc capite mihi continget, opinor, ut nonnullas quaestiones easque utilissimas solvam. Primum igitur agam de synaloepha et elisione, tum de monosyllabis deque littera *m*, cuius synaloepha certissimis argumentis confirmabitur, ut haec quoque quaestio soluta sit. Deinde sequentur nonnullae observationes de vocula *nihil*, de littera *h*, de syllabis *prehen* in *prēn* compressis, de pronominibus: *mihi tibi sibi huius eius cuius*, de genetivo casu formando, de hiatu. — Vides quam magna sit copia quaestionum, quae hoc modo subito plane persolvantur, cum antea non potuerint, ut cum ad sermonem cottidianum aetatis Ciceronianae tum ad priscum sermonem Latinum maxime ad Plautum Terentiumque conclusiones facere possimus.

In capite sexto persequemur, quae verborum collocatio a Cicerone sit adhibita. Nam Ciceronem clausularum gratia persaepe suo arbitratu verba traiecisse itaque multifariam a tralaticia collocatione recessisse et Nordenus demonstraverat (p. 937) et nos amplius exponemus.

Deinde capite septimo dicam quam vim auctoritatemque clausulae habeant in genuina textus forma recuperanda. Inter varias codicum lectiones, si contextum auctoris constituimus qui clausulis uti solet, ea semper suspecta erit, qua clausula efficitur nulla. Neque

discerni tantum inter varias scripturas poterit, si clausulas respexerimus, verum etiam haud pauci loci ab interpolationis suspicione defendi.

Postquam autem in universum demonstravi, quas rationes sequi velimus in clausulis Ciceronianis denuo examinandis, praemittendum videtur, quaenam Ciceronis scripta perscrutatus sim. Nam ut via quam certissima ingrederer neque aut pro solitis acciperem, quae singularia sunt, aut pro singularibus, quae plus semel occurrunt, non unum philosophicum aut oratorium librum perquisivi, verum e quovis genere operum Ciceronianorum complures libros attentis oculis perlegi. Ita simul perspectum iri sperabam, utrum Cicero clausulae legibus se obstrinxerit in omnibus scriptis necne, nec minus utrum clausulis in prioribus scriptis eadem ratione qua postea sit usus, an alius in adhibendis clausulis fuerit Cicero, dum adulescens studia auspicatur, dum vir eis floret, dum senex ultima opera e manibus emittit.[1])

Placet igitur nunc nominare Ciceronis libros, quos perscrutatus sum. Sunt autem hi[2]):

De invent I ‖ Orator ‖ Brutus ‖ Pro P. Quinctio ‖ Pro Rosc. Amerino ‖ Pro lege Manil ‖ In Catilin I—IV ‖ In Antonium I, II, XIV ‖ De nat. deor I ‖ Tusc. disput. I, II ‖ De offic I.

Caput I.

De clausularum formis.

A Muellero Nordenoque has clausularum formas constitutas esse vidimus supra p. 582.

A: – ⏑ – ~
– – – ~
⏔ ⏑ – ~

B: – ⏑ – – ~
– ⏑ ⏔ ⏑ ~
⏔ ⏑ – – ~

C: – ⏒ – – ⏑ ~
– ⏑ ⏔ – ⏑ ~
⏔ ⏑ – – ⏑ ~

D: – ⏒ – ⏑ ~

1) Epistulas me nunc quidem seponere dixi p. 583. Id unum addo in his quoque quas sermone cottidiano scriptas esse vulgo iaciunt Ciceronem clausulas ubique fere adhibuisse.

2) Propter spatii exiguitatem in locis afferendis plerumque his litteris maiusculis singulos titulos significabo: I (sive J), Or, B, Q, RA, LM, C, A (sive Phil), ND, T, Off. (sive O).

Iam tres quaestiones relictae sunt, quarum prima ad creticum molossumve totiens plenis clausulis praemissum pertinet, altera ad clausulam D, tertia ad choriambum pro cretico positum in omnibus clausularum formis sive thesin dissolutam.

§ 1. De cretico et molosso plenis clausulis praemissis.

Ac primum quidem quaeramus, consultone clausulae A praemissus sit creticus, quem totiens eam praecedere videmus. Coniungenda autem erit cum hac quaestione illa altera, num pro cretico molossus quoque sit adhibitus. Quod ut consulto factum esse demonstrem in illis clausulis, ante quas creticus vel molossus reperitur, maxime in traiectionem verborum animum mihi intendendum esse crediderim.

Proferam igitur certa exempla, ex quibus intellegas, Ciceronem interdum nullius alius rei causa nisi cretici vel molossi efficiendi verba traiecisse. Quod quidem ut melius eluceat, post Ciceronis scripturam uncis includam eam verborum collocationem, quam nos exspectamus.

I. Creticus ante clausulam A:

Brut 6 *hunc autem praeter ceteros aut cum paucis sūstĭnērĕt dŏlōrĕm* [potuit Cicero dicere: *paucīs dŏlōrĕm sūstĭnērĕt*] — 231 *eos qui iam sunt mōrtŭī nōmĭnābō* [*iam mortui sunt nōmĭnābō*].

Or 96 *omnes sententiarum īllĭgāntŭr lĕpōrēs* [*sententiarum lepores īllĭgāntŭr*] — 210: *quae plus dignitātīs dēsīdĕrāt quăm dŏlōrīs* [*dolōrīs dēsīdĕrăt*] — 230: *id necēssĕ tămĕn nōn ĕrăt cōnfĭtērī* [*tamen id confiteri necēssĕ nōn ĕrăt* vel: *tamen id confiteri non erăt nĕcēssĕ*].

Off I 35 *sēmpĕr ēst cōnsŭlēndŭm* [synaloepha quoniam sescenties adhibetur potuit Cicero dicere sed sine cretico: *semper cōnsŭlēndum‿ēst*] — *ēssĕt ōbtēmpĕrātŭm* [*obtēmpĕrātum‿ēssĕt*] — 107 *quae proprie sīngŭlīs ēst trĭbūtă* [*singulīs trĭbūta‿ēst*].

Phil II 5 *tantam essent glōrĭăm cōnsĕcūtī* [*tantam gloriam essent cōnsĕcūtī* vel: *tantam gloriam cōnsĕcūti‿ēssēnt,* sed hoc loco sine dubio longam *i* vocalem Cicero elidere noluit].

Tusc I 49 *ut enim rationēm Plătō nūllam‿ădfĕrrĕt* [*ut enim Plato rationem nūllam‿ădfĕrrĕt,* vel: *nullam ratiōnem‿ădfĕrrĕt*].

De nat. deor I 111 *Suppeditatio, inquis bonorum nullō mălōrum‿īntērvēntū* [. . . *nullo interventū mălōrūm*].

De invent I 9 *qualis debeat ēssĕ cōnsīdĕrētŭr* [*esse debeat consīdĕrētŭr*] — 10 *aut actionis cōntĭnēt quaestĭōnēm* [*actionis quaestiōnēm cōntĭnēt,* vel: *quaestionem continet āctĭōnīs*].

II. Molossus verborum traiectione effectus est his locis:

Off I 136 *sic eiūs mŏdī mōtĭbūs sērmō dēbēt văcārē* [exspectamus: *sermo vacārĕ dēbēt*].

Brut 28 *sed tamen eloquēntēm cōnstāt fŭīssē* [*eloquentem fuĭssĕ cōnstāt*].

Plane idem habes: 79 *eloquēntēm cōnstāt fŭīssē* [*fuĭssĕ cōnstāt*] — *indisērtūm dīcūnt fŭīssē* [*indisertum fuĭssĕ dīcūnt* — 161 *et eum conlegam Crāssī crēdō fŭīssē* [*Crassi fuĭssĕ crēdō*] — 191 *adsensum vōlgī dēbēt mŏvērē* [*volgi movērĕ dēbēt*].

Cat III 5 *ut Tiberis inter eōs ēt pōns īntĕrēssēt* [*ut Tiberis et pons inter eos īntĕrēssēt*, vel: *ut inter eos Tiberis et pons īntĕrēssēt*].

Phil II 32 *sed in ōmnĭbūs tērrīs ēst gēstă māiōr* [*sed in omnibus terris gēsta͡ ēst māiōr*, vel . . . *maĭŏr ēst gēstā*, vel . . . *māiōr gēsta͡ ēst*].

De nat. deor I 39 *qui in mortalitātem͡ ēssēnt cōnsĕcūtī* [*qui inmortalitatem cōnsĕcūti͡ ēssēnt*].

Ex omnibus his exemplis quae congessi apertum fit, quantopere Cicero creticum vel molossum ante clausulam A efficere studuerit, quam coniunctionem hic illi ipsi clausulae B_1 antetulerit, qua de re postea (p. 593) dicam.

§ 2. De clausula D (– ⏑̄ – ⏑ ∼).

Iam transeamus ad clausulam – ⏑̄ – ⏑ ∼, qua Cicero persaepe usus est, etiamsi fatendum est, eam clausulis A B C multo cedere numero exemplorum maximeque tum adhiberi solere, ubi illae clausulae non facile effici poterant. Tamen hanc quoque consulto Ciceronem adhibuisse hoc modo concludimus. Hic illic enim in finibus sententiarum talem in modum verba concurrunt, ut haberes dactylici hexametri exitum, a quo orationem numerosam vehementissime abhorrere inter omnes constat, si naturalem ordinem verborum sequereris. Atque huic vitio Cicero saepissime ita medetur, ut haec duo vocabula inter se transponat, id est hunc efficiat exitum – ⏑ – ⏑ ∼, qui is ipse est quem dicimus.[1])

Praeterea si exempli gratia in his verbis Brut 35: *oratorem perféctūm dīcĕrē* clausulam C statueres, accentum violares. Esset enim

1) Habes igitur velut:

Tusc II 12 *profitetūr scĭēntĭām*
30 et Orat 76 *pōssĕ dīcĕrē*
45 *cruciēntūr māxĭmīs*
Brut 322 *statuīssĕ lĭttĕrīs*.

acuendum: *pĕ́rfēctŭm dī́cĕrĕ;* is accentus autem quam maxime abhorret a lingua Latina. Igitur hanc quoque ob causam in his exemplis clausulam non plus quinque syllabas complecti credemus et hanc eius formam statuemus: *fḗctŭm dī́cĕrĕ.*[1])

Ut intellegas quantopere Cicero hanc clausulam adamaverit, primum ex Bruto omnes eos locos proferam, quibus cogeris sine ulla dubitatione clausulam D statuere.

Brut 2: *triste nobis desideriŭm rĕlīquĕrăt* — 3 *eius interitum fērrĕ dēbŭī* — 4 *vixitque tam diu quam licuit in civitate bene beatēquĕ vīvĕrĕ* — 25 *Hoc vero sine ulla dubitatione cōnfīrmāvĕrĭm* — 26 *iam diuque excellat in ea praestētquĕ cētĕrīs* — 31 *mōrĭbŭs dĭspŭtātŭr* | *inventă dīcĭtŭr* — 40 *nisi eam tum esset honos elŏquēntĭaē* — 53 *qui conlegae imperium ābrŏgāvĕrĭt.*

Praeterea: 59, 60, 71, 65, 70 (bis), 76, 84, 86, 98, 101, 153, 177, 105 (bis), 113, 117, 120, 132, 133, 138, 143, 154, 164, 168 (bis), 172, 182, 185 (bis), 186, 187, 189, 197, 198, 199, 200 (bis), 203, 204, 205 (bis), 210, 214, 223, 229, 262, 266, 272, 281, 286 (bis), 292, 298, 301, 304, 311, 316, 320, 322, 327 (bis).

Et ex hac clausularum copia et ex illa collocatione verborum, de qua antea dixi, satis clarum atque manifestum fit, Ciceronem hanc clausulam non solum forte admisisse sed consulto quaesivisse. Quid quod interdum eam ipsi clausulae A sive B praetulit. Ut exemplum afferam, Cicero in Bruto 320 *abundantia voluĭt bĕātĭŭs* aptissime potuit dicere: *beātĭūs vŏlŭĭt*, qua verborum duorum ultimorum traiectione clausulam B habuisset.

Denique, ut supra demonstravimus Ciceroni creticum sive molossum clausulae A praemissum in deliciis esse, ita ante clausulam D quoque si fieri potest creticum ponit. Hanc autem consecutionem syllabarum – ⏑̄ – | – ⏑ – ⏑ – casui tribui non posse sponte puto concedes.

I. Creticus invenitur ante claus. D:

Brut 11 *adferēmŭs ūllā mŏlēstĭā*
13 *līttĕrāe dēlēctāvĕrĭnt*
25 *ōmnĭŭm dīffīcīllŭmām*
Brut 29 *intēllĕgī māxŭmē pŏtēst*
54 *contionibus sŭīs mītĭgāvĕrĭt*
57 *sentēntĭā Quīntŭs Ēnnĭŭs*

Praeterea talia exempla habes his locis in Bruto: 86, 90, 96, 103, 111, 143, 147, 153 (bis), 178, 179, 207, 211, 222 (bis), 251, 253, 255 (bis), 257, 275, 280, 282, 283, 293, 296, 320, 329.

---

1) Alia exempla eiusdem generis sunt velut haec:
Brut 58 *eloquēntĭaē cērtē māxŭmā* — 60 *Naevī prōdūcĭt lōngĭŭs*
101 *dicēndī dūrĭŏr.*

Praeterea invenis in Bruto: §§ 144, 150, 164, 188, 222, 230, 241, 242, 247, 250, 251, 254, 255, 286, 290, 294, 301, 305.

II. Molossus statuendus est ante clausulam D his locis:

Brut 25 *rēbūs cōnstārĕ dīcĭtūr* — 26 *dīcēndī vīs ātquĕ cōpĭă* — 31 *exstĭtērūnt dōctīssĭmī vĭrī.*

Praeterea: 59, 85, 143, 144, 145, 152, 164, 277, 295.

Ex eo quod cretici 34, molossi 12 exempla enotavi, satis perspicuum fit, quanto crebrius ille usurpetur ante clausulam D quam hic.

§ 3. De choriambo disputatur.

De choriambo Cicero ipse nihil dicit, nihilominus hoc quoque numero saepius usus est, etiamsi non tam frequenter quam Demosthenes. In clausulis enim ABC interdum pro cretico choriambum posuit, ut tres novae formae oriantur.

Prima est ea, in qua choriambus ditrochaeo vel dispondeo antecedit (– ⏑ ⏑ – | – ⏒ – ∼), altera constat ex choriambo et trochaeo (⏑ ⏑ – | – ∼), tertia continet choriambum et creticum (– ⏑ ⏑ – | – ⏑ ∼). Quis non primo aspectu intellegit, has clausulas e clausulis A (cretico aucta), B, C ita esse exortas, ut cretici illius, a quo incipiunt, thesis (quam interdum longam esse antea demonstravimus) soluta sit?

De hac autem re ut ne minime quidem dubitari possit, quam maximam clausularum multitudinem exscripsi.

I. Choriambus ante clausulam A [– ⏑ ⏑ – | – ⏒ – ∼].

Tusc I

2 *plūs ĕtĭām dīscĭplīnā* [1])
16 *ēssĕ mălum cōnfĭtēmŭr*
31 *animorūm tăcĭtām iūdĭcārĕ*
41 *sānguĭnĕ dēmērsă ĭăcĕāt*
55 *nōn ălĭēnā mŏvērī*
56 *ūt pĕr ĕūm vīvĕrēmŭs*
62 *dīssĭpātōs hŏmĭnēs cōngrĕgāvīt* — *īnstĭtŭtĭōnēs nŏtāvīt*

Tusc I

94 *bēstĭŏlās quāsdām nāscī* — *bēstĭŏlāe rĕpĕrĭēmŭr*
96 *ūt sĭtĭēns ōbdūxīssĕt*
98 *sī fĭĕrī pōssĕt vēllĕm*
106 *sīnt mĭsĕrōs iūdĭcārĕ*
107 *naūfrăgĭō pĕrĕăt Ātrĕūs*
108 *hīstŏrĭā cūrĭōsŭs*

Praeterea invenis exempla in: pro lege Man: 11, 17, 27 (bis), 40, 41, 43, 46, 59, 61, 69; pro Rosc Am. 20, 22, 26, 28, 30, 32, 47, 50 (bis), 65, 72, 84, 90, 99, 100 (bis), 111, 139, 142.

1) Ne quid in dubitationem vocari possit, omnia ea exempla omisi, in quibus sive synaloepha sive elisio statuenda est.

II. Choriambus cum trochaeo coniungitur (– ◡ ◡ – | – ~).

De nat. deor I

26 *īntĕrĭūs mēntĕ*
29 *eiūs rĕlĭquām făcĭăt*
40 *ōffĭcĭōrūm sĭt*
67 *īnnŭmĕrābĭlĭbŭs*
73 *nōn nĕgĕt āudītūm*
74 *nōn fătĕōr sōlūm*
82 *nobīs Căpĭtōlīnī*
83 *ēssĕ dĕōs făcĭmūs*
85 *negārĕ dĕōs ēssĕ*
94 *nūllă sĭt ōmnīnō*

De nat. deor I

107 *ōbĭcĭtūr quaedām*
118 *prodessent hŏmĭnūm vītae*
121 *carērĕ dĕūm vōltĭs*

Cat I

6 *āmplĭŭs ēxspēctēs*
18 *flāgĭtĭūm sĭnĕ tē*
22 *īnvĭdĭae nōbīs*
23 *eiēctŭs ăd ălĭēnōs*
25 *nōn mŏdŏ fōrtūnă*
29 *fortitūdĭnĭs īnvĭdĭă*

Praeterea his locis:

Cat II 17, 19, 28 (bis); III 5, 10; IV 4, 19; pro P. Quinct 4, 10, 22, 27, 32, 33, 40, 43, 44, 46, 50, 51, 52, 55, 70 (ter), 80, 92 (bis), 94, 95, 98.

III. Choriambus cum cretico coniunctus est.

(– ◡◡ – | – ◡ ~).

Brut 66 *āltĭŭs ōrātĭō*
73 *aequalĭs fŭĕrĭt Līvĭŭs*
94 *sēd tămĕn āstrīctĭōr*
113 *prōptĕrĕā grātĭōr*
119 *nōn ădhĭbētūr gĕnŭs*
122 *nōbĭlĭs ōrātĭō*
125 *Brūtĕ lĕgās cēnsĕō*

Brut 135 *oratiōnĭbŭs ēiūs pŏtēst*
137 *plūrĭbŭs īntēllĕgō*
150 *Sūlpĭcĭō cōgĭtāns*
155 *Servĭūs săpĭēntĭssŭmē*
167 *parūm trăgĭcē trānstŭlĭt*
168 *Grātĭdĭānī pătĕr*
183 *iūdĭcĭō cōngrŭĭt*
190 *fuīssĕ prŏbātĭssĭmōs.*

Praeterea: Brut 197, 213, 291, 302, 326; Tusc II: 11, 14, 41, 46, 49; pro lege Man. 5, 6, 8, 12, 13, 22, 40, 61, 62, 65, 70; pro Rosc Am: 3, 5, 6, 9, 10, 15, 20, 23, 27, 31, 36, 55, 60, 62, 73, 76, 79, 86, 88 (bis), 90, 94 (bis), 105, 120, 122, 128, 135, 136, 148, 149, 150 (bis), 151.

Propter omnia haec exempla multaque alia, quae propter spatii brevitatem hic adnotare non poteram, stat mihi certa sententia, Ciceronem consulto interdum choriambum pro cretico admisisse. Accedit quod, nisi hoc concedimus, interdum nullam omnino clausulam statuere possumus. Velut in his exemplis

ND I 83 *ēssĕ dĕōs făcĭmūs*

Q 22 *cognōscĕrĕ pōssītĭs* — 70 *iniquĭŭs Ālfēnŭs*

si clausulae formam – ⏑⏑ ⏑̄ ~ non admittimus, quae alia inesse possit non video. Nam ⏑⏑ – ⏑⏑ ~ [*es*]*se deos facimus* si quis clausulam ditrochaicam esse putat, is et accentu violato refellitur et eo quod nusquam praeterea talis solutio invenitur.

§ 4. De clausulis quibusdam aliis.

Postquam igitur demonstravimus in his formis – ⏑ – | – ⏑̄ – ~ A, – ⏑ – – ~ B, – ⏑ – – ⏑ ~ C pro cretico priore poni posse choriambum, quaeritur, idemne valeat de clausula – ⏑̄ – ⏑ ~ D. Atque recte ita statui hi loci exemplo sunto.

Tusc I 88 *carḗrĕ quĭd ḗst mălŭm* — 61 *etiắm tŏlĕrắbĭlēs.*

De nat. deor I 70 *falsa ōmnĭă dīcĕrēt* — 72 *olet ēx Ắcădēmĭă* — 76 *pulchērrĭmă dēbĕăt* — 93 *turpissimē mălĕ dīcĕrēt* — 97 *diūtĭŭs ūrgĕăm.*

Off I 153 *fugiendarūmquĕ scĭēntĭă.*

Cat II 19 *in sangŭĭnĕ cīvĭŭm* — IV 8 *eorum vīncŭlă rūpĕrĭt.*

pro lege Man. 10: *licēt tăcĭtē rŏgănt* — 39 *excēllĕrĕ cētĕrĭs.*

Orat 117 *disputationibūs fĭĕrī sŏlēt* — 209 *quam diū rĕtĭnēndă sĭt.*

Alia eiusmodi exempla exstant his locis: Brut 126, 158, 196, 249; pro Rosc Am. 16, 24, 29, 116, 118 (bis), 128, 153; pro P. Quinct. 19, 31, 67, 89; de invent. I 5, 9, 22, 29, 45, 49, 70, 79, 83, 84.

Longe ab his exemplis genus quoddam primo obtutu simile secernendum est quod ex forma C (– ⏑ – – ⏑ ~) potius prodiit. Fac enim in hac prioris cretici thesim impuram (longam) esse, arsim alteram solvi, iam habes hanc formam: ⏊ – ⏑̀ ⏑ ⏊ ⏑ ~̀. Quae quam prope accedat ad formam illam quam modo ex D derivavimus – ⏑ ⏑ – ⏑ ~ apparet; eaedem enim sunt ultimae syllabae sex. Tamen confundi haudquaquam possunt; differunt enim accentu. Nam ut in nullo eorum quae modo attuli (velut Tusc II 16 *tot saecula permanet*) septimam quoque a fine syllabam clausulae adhibere potes accentus ratione habita (prorsus enim contra linguae Latinae ingenium pugnat hic accentus: '*tót saecúla pérmanét*') ita e contrario in nullo eorum quae iam adferam septimam excludere potes, quia exclusa ea non minus accentus Latini migrarentur. Habes igitur Rosc Am. 30:

condicionem misero ferunt;

iam in his si clausulam a sexta demum ante ultimam inceperis:

nem misero ferunt,

quantitatis quidem ita ratio habita erit, ut clausulam D videre tibi videaris, verum vis fit accentui. Quis enim homo Romanus umquam tales accentus posuit: *condicionḗm mĭsĕrē fĕrŭ̀nt?* At optime omnia fluunt, si inde ab *onem* incipis:

ṓnēm mı̆sĕrḗ fĕrŭ̆nt.

Atque vere nos ita rem instituisse inde quoque sequitur, quod non ita raro ionicus quoque a minori ante creticum ponitur. Velut

Off I 71 *vĭtĭ̆ō dāndūm pŭ̆tō.*

Hic exitus nullam explicationem admittit nisi exortum eum esse statuimus ex C ⏕ ⏔ – – ∪ ~.

En conspectus exemplorum. Atque primum enumerentur ea exempla, in quibus in cretici locum ionicus a maiori est substitutus.

Tusc I

1 *sempēr iūdĭ̀cĭŭ́m fŭ̆ĭ̆t*
41 *cōndīscĭpŭ̆lō sŭ̆ō*
42 *consērvānt hăbĭtūm sŭ̆ŭ̆m*
106 *ēt flēbĭ̆lĭ̆būs mŏdĭ̆s*
115 *huius modī vērsĭ̆cŭ̆lōs dătōs*

Tusc II

33 *dīcō pătĭ̆ēntĭ̆aē*
48 *dīcō vĕ̆hĕmēntĭ̆ŭ̆s*

Tusc II

62 *nostrīs āmbĭ̆tĭ̆ōnĭ̆bŭ̆s*
66 *appellārī plăcĕāt mălŭ̆m*

De nat. deor I

14 *quaestĭ̆ōnēm rĕ̆fĕ̆rēndă sŭ̆nt*
24 *pārs ēst ĕtĭ̆ām dĕ̆ĭ̆*
29 *deōrūm nŭ̆mĕ̆rō rĕ̆fĕ̆rt*
46 *pārtīm rătĭ̆ō dŏcĕ̆t*
70 *cōntrā dĭ̆ălēctĭ̆cōs*
77 *quōdām săpĭ̆ēntĭ̆ŭ̆m*

Praeterea: 84, 94; Off I 15, 23, 29, 62, 64, 76, 141, 144; Cat I 29; II 10, 23, 25; III 13; IV 2; pro Rosc Am. 11, 13, 30, 50, 70, 97, 111, 113, 126, 147, 153; pro P. Quinct. 2, 10, 23, 68; de invent I 6, 109.

Deinceps sequantur ea exempla, in quibus pro priore cretico ionicum a minori statuimus.

Off I

21 *fŭ̆ĕrānt cōmmūnĭ̆ă*
38 *ălĭ̆ter cōntēndĭ̆mŭ̆s*
71 *vĭ̆tĭ̆ō dāndūm pŭ̆tō*
132 *ĕ̆tĭ̆ām cōnvīvĭ̆ă*
159 *commŏdĭ̆ŭ̆s sī rēs hăbĕ̆t*

Brut

24 *stătŭ̆ām cōnsēdĭ̆mŭ̆s*

Brut

35 *ălĭ̆quĭ̆d līmātĭ̆ŭ̆s*
45 *prŏpĕ̆ pērfēctūm tŭ̆lĭ̆t*
69 *ălĭ̆quĭ̆d pērfēctĭ̆ŭ̆s*
79 *Fĭ̆gŭ̆lō cōnsūl fŭ̆ĭ̆t*
103 *bĕ̆nĕ́ dīcēndūm fŭ̆ĭ̆t*
122 *ĕ̆tĭ̆ām rēspōndĕ̆ām*
162 *brĕ̆vĭ̆s ūt laūdātĭ̆ō*

Praeterea: 196, 197, 232 (bis), 243, 257, 273, 285, 287, 306, 310, 314, 320; pro Rosc. Am. 10, 17, 64, 76, 80, 91, 100, 113, 137, 152; pro P. Quinct. 27, 45, 50, 54, 62, 63, 86, 87; de invent I 4 (ter), 20, 26, 28, 42, 55, 57.

Restare videtur, ut has quoque clausulas, de quibus modo exposuimus, suis quamque litteris signemus. Apponemus igitur principalibus illis A B C D numerum 1 parvulum discernemusque eas

quae inde aut producta aut soluta thesi prodierunt apposito numero 2.[1]) Habemus igitur has clausulas:

A_1	– ∪ – ⏓,	A_2	– – – –
B_1	– ∪ – – ⏓,	B_2	– ∪ ∪ – – ⏓
C_1	– ⏓ – – ∪ ⏓,	C_2	– ∪ ∪ – – ∪ ⏓
D_1	– ⏓ – ∪ ⏓,	D_2	– ∪ ∪ – ∪ ⏓

Caput II.

Quid pretii Cicero singulis clausulis tribuerit.

In illud nunc inquirendum esse mihi visum est, quid pretii Cicero tribuerit singulis clausulis quantique sint numeri clausularum singularum inter se comparati. Apertum enim est, Ciceronem quasdam clausulas omnibus ceteris antetulisse, si eodem loco varias clausulas adhibere potuit. Saepissime usitatam verborum collocationem sprevit, ut meliorem clausulam efficeret, retinuit autem ubi ipse tralaticius ordo bonam clausulam efficiebat. Consideremus igitur singula. De pretio nunc, de copia singularum postea.

A. De pretio.

1) Primum de ditrochaeo. Quantopere Cicero studuerit, ut mero ditrochaeo, non dispondeo neque trochaeo cum tribrachy sequenti neque spondeo cum tribrachy uteretur, ex his clausulis intelleges, quibus demonstratur, saepe nullam aliam ob causam Ciceronem verba traiecisse nisi ut pro aliis formis clausulae A genuinam – ∪ – ∪ adipisceretur. Cf. haec exempla, quorum singula usitata verborum collocatio uncis inclusa sequitur.

Orat 159: *ita se dicēnt iŭvārī̆* [exspectamus: *se iuvārī dīcēnt*], 165: *referuntur ad quae debēnt rĕfērrī̆* [exsp.: *quae refērrī dēbēnt*]; Brut 1: *maiorem animo cepī̆ dŏlōrēm* [*maiorem dolōrem ănĭmō cēpī̆*, vel: *ănĭmō cēpī̆*, vel *dolōrēm cēpī̆*], 150: *ius civile facile possēt tŭerī̆* [exsp.: *tuērī pōssēt*, vel: *tueri făcĭlĕ pōssēt*].

2) Ciceronem merum creticum in clausula B_1 praetulisse paeoni primum ex hoc loco intellegi potest:

Orat 77: *non ut licenter videātŭr ērrārĕ* [exsp.: *errārĕ vĭdĕātŭr*].

3) Clausulam B_1 puram multo pluris a Cicerone aestimari quam ditrochaeum vel dispondeum permultis locis optime cognosci potest:

---

1) De solutione in arsi facta supra dictum est secundum Muellerum et Nordenum p. 582. Verum ea res non tanti momenti est, ut has quoque formas proprio quamque numero signemus.

Orat 22: *domēstĭcīs ēssĕ cōntēntōs* [*contēntōs ēssĕ*], 27: *potius quis non iubērĕt aūfērrī* [*auferrī iŭbērĕt*], 32: *similem ēssĕ sē cŭpĕrĕt* [*similem se ēssĕ cŭpĕrĕt*], 67: *nam id quidem oratōrĭs ēst vĭtĭŭm* [*oratōrĭs vĭtĭum ēst*], 74: *penicillo non pōssĕt ĭmĭtārī* [*imitārī pōssĕt*], 138: *ut utātŭr ēxēmplīs* [*exemplīs ŭtātŭr*]; ibidem: *reticērĕ sē dīcăt* [*se reticērĕ dīcăt*], 218: *ut inter omnes cōnstăt āntīquōs* [*antīquōs cōnstăt*].

4) Creticum cum ditrochaeo sequenti Ciceroni magis placuisse quam creticum cum trochaeo sequenti ex his locis videtur elucere.

Tusc I 114 *mōrtŭī sūnt rĕpērtī.*

Off I 28 *plurēs sŏlēnt ēssĕ caūsae.*

Phil I 10 *praesēntēs nōn sūnt sĕcūtī.*

Brut 318: *Interim me quaestorem Siciliēnsĭs ēxcēpĭt ānnŭs.*

Potuit autem item cum clausula, verum cum clausula minoris pretii dicere: *mortui rĕperti sūnt, plures causae sŏlēnt ēssĕ, praesentes nōn sĕcūtī sūnt, Siciliensis ānnŭs ēxcēpĭt.*

5) Neque minus ex collocatione verborum cognosci potest, dicreticum a Cicerone semper praelatum esse cretico cum trochaeo. Cf. hos locos:

Or 19: *quem nunquam vīdĭt Āntōnĭŭs*, 23: *longe omnibus unum antefērrĕ Dēmosthĕnēm*, 28: *ii sunt exīstĭmāndi Āttĭcē dīcĕrĕ*, 58: *ad aurium voluptatem sequatŭr īndūstrĭă*, 82: *ex decoro dēbĕt īntēllĕgi*, 104: *semper īmplĕt aūrēs mĕās*, 151: *ut vitiosam fŭgĭt Demōsthĕnēs*, 183: *soluta esse videātŭr ōrātĭō*, 189: *ex iambis nostra cōnstăt ōrātĭō*, 191: *paeana sĕquĭtŭr aut dāctўlŭm*, 198: *nihil ut fīăt ēxtrā mŏdŭm*, 220: *an plane e numeris cōnstĕt ōrātĭō*, 235: *scopas [ut ita dicam] mihi vidēntŭr dīssōlvĕrĕ.*

Optime Cicero dicere poterat, dummodo creticum cum trochaeo coniunctum assequi voluisset: *Antōnĭus vīdĭt, Demōsthĕnem aūfērrĕ, ii Āttĭcē dīcĕre exīstĭmāndi sūnt, indūstrĭă sĕquātŭr, intēllĕgī dēbĕt, sēmpĕr aūrēs mĕās īmplĕt, Demōsthĕnēs fŭgĭt, oratio ēssĕ vĭdĕātŭr, oratĭo sĕquĭtŭr, extrā mŏdum fīăt, numeris orātĭo cōnstĕt, dissōlvĕrĕ vĭdentŭr.*

6) Dicreticum etiam tum cum prior thesis non mera est longe optimam omnium clausularum Ciceroni visam esse, quin etiam meliorem quam creticum cum ditrochaeo sequenti, evidentissime ex hisce locis elucet.

Orat 7: *esse pōssīt praēstāntĭŭs* [potuit scribere: *praestāntĭŭs pōssĭt ēssĕ*], 48: *disciplīnīs ēxcūltă sūnt* [p. scr.: *excultă sūnt dīsciplīnīs*], 59: *remittens pērsĕquētŭr grădūs* [p. scr.: *remittēns grădūs pērsĕquētŭr*], 109: *nihil posset in suo genere ēssĕ praēstāntĭŭs* [p. scr.: *in suo genere praestāntĭŭs pōssĕt ēssĕ*], 125: *esse dēbĕt laūdābĭlĭs* [*laudābĭlĭs dēbĕt ēssĕ*], 129: *summus orator non respōndĭt Hōrtēnsĭŭs* [p. scr.: *Hortēnsĭŭs nōn rēspōndĭt*], 132: *ad eum pervenīrĕt ōrātĭō* [p. scr.: *ōrātĭō pērvĕnīrĕt*], 137: *commorētŭr sēntēntĭā* [p. scr.: *sen-*

tēntĭā cōmmŏrētŭr]. Alios locos eiusdem generis invenis: 140, 142, 155, 183, 191, 195, 213, 229; Off I 128, 142.

Quibus locis ex omnibus Ciceronis operibus, quot quidem perlegi, collectis duo videntur obstare, qui sunt: de invent I 83 *maximē pŏtēst īnfīrmārī* [non dixit: *maxime īnfīrmārı pŏtēst*], Off I 156: *causam ēlŏquī cōpĭōsē* [n. d: *causam cōpĭōse ēlŏquī*]. Sed utrique loco excusatio parata est. Noluit sine dubio Cicero longam vocalem aut elidere aut in hiatu ponere. Ceterum sive hanc excusationem probabis sive non probabis, lex tot exemplis confirmata duobus infringi nequit.

7) Clausulam D autem minimi fecit Cicero vel clausulae A sine cretico praemisso posthabens, id quod hoc loco videtur demonstrari:

Brut 96: *commendatione maiorum ēst ădēptŭs* [non dixit, quamquam etiam creticus antecederet: *commendatiōnĕ māiōrum ădēptŭs ēst*].

8) Clausulam B_2 non crebro opera atque studio adhibitam esse ac tum cum A_1 A_2 B_1 C_1 non minus facile poterant formari semper esse postpositam ut per se probabile est ita argumentis potest confirmari. Ut exempla afferam, iis locis qui secuntur intelleges, Ciceronem facile clausulam B_2 usurpare potuisse, dummodo voluisset. Dixit enim:

Orat 41: *dēbērĕ cōntēmnĕrĕ*, Cat I 1: *iactābĭt aūdācĭă*, non: *contēmnĕrĕ dēbērĕ*, neque: *audācĭă iăctābĭt.* — Idem de clausula C_2 dici poterit. Nam singulare est exemplum quale est:

Orat 135: *aut ab eodem verbo dūcĭtūr saēpĭūs ōrātĭō,* ubi Cicero non minus bene dicere potuit: *saēpĭūs ōrātĭō dūcĭtūr.*

B. De copia clausularum singularum.

Postquam igitur intelleximus, quid pretii Cicero singulis clausulis tribuerit, cum optio dabatur inter plures clausulas, nunc optimum esse mihi visum est, clausularum genera perscrutari, ut enucleetur, cum quanta sit singularum copia atque numerus tum utrum inter hos numeros eadem omni tempore intercedat ratio necne. Nam etsi Nordenus in universum demonstravit, clausulas a Cicerone iam in iuvenilibus scriptis esse adhibitas (p. 931 et 934), tamen videbatur restare quaestio, num in singulis clausularum formis adhibendis tempore progrediente variaverit. Accuratius igitur inter se comparavi usum qui est in primo de inventione rhetorica libro, in oratione pro Roscio Amerino habita, in oratoris capitibus 1—51, quae quidem scripta paginarum numero paene sibi pares sunt, quoniam 56, 49, 48 paginis Teubnerianis continentur. Cognovi Ciceronem, cum esset adulescens, nondum fuisse exercitatissimum in clausulis adhibendis, dicreticumque quin etiam creticum multo rarius in prioribus quam in posterioribus libris inveniri. Quod quidem valet maxime de illis libris, quos Cicero scripsit de inventione rhetorica. In orationibus

vero et pro P. Quinctio et pro R. Amerino habitis creticus solus cum trochaeo sequenti ac dicreticus iam multo frequentiores sunt.

Ut autem plane cognoscas, quantopere Cicero profecerit in clausulis variandis creticoque usurpando, ea quae e tribus illis scriptis collegi tabulis comprehendi, quas iam tibi propono propositasque explanaturus sum.

I

1)	claus. A_1 A_2		774	= 53 %
2)	„ B_1	304	326	= 22,4 %
3)	„ B_2	22		
4)	„ C_1	168	183	= 12,5 %
5)	„ C_2	15		
6)	„ D_1	164	176	= 12,1 %
7)	„ D_2	12		
	Summa:		1459	= 100 %

II

1)	claus. A_1 A_2		675	= 43,1 %
2)	„ B_1	317	342	= 22 %
3)	„ B_2	25		
4)	„ C_1	271	295	= 18,8 %
5)	„ C_2	24		
6)	„ D_1	243	252	= 16,1 %
7)	„ D_2	9		
	Summa:		1564	= 100 %

III

1)	claus. A_1 A_2		411	= 28,9 %
2)	„ B_1	364	378	= 26,7 %
3)	„ B_2	14		
4)	„ C_1	440	461	= 32,4 %
5)	„ C_2	21		
6)	„ D_1	168	170	= 12 %
7)	„ D_2	2		
	Summa:		1420	= 100 %

A. De singulis singularum clausularum formis.

1) clausulae A_1 A_2:

I			II			III		
– ⏑ – ∼	457	= 54 %	– ⏑ – ∼	361	= 53,4 %	– ⏑ – ∼	285	= 69,3 %
– – – ∼	208	= 26 %	– – – ∼	171	= 25,3 %	– – – ∼	78	= 19 %
⏖ ⏑ – ∼	13		⏖ ⏑ – ∼	26		⏖ ⏑ – ∼	14	
– ⏑ ⏖ ∼	38		– ⏑ ⏖ ∼	30		– ⏑ ⏖ ∼	17	
– – ⏖ ∼	50		– – ⏖ ∼	48		– – ⏖ ∼	16	
⏖ – ⏖ ∼	7		⏖ – – ∼	24		⏖ – – ∼	1	
⏖ ⏑ ⏖ ∼	1		⏖ – ⏖ ∼	13				
			⏖ ⏑ ⏖ ∼	2				
Summa:	774		Summa:	675		Summa:	411	

2) clausula B_1:

I			II			III		
– ⏑ – – ∼	206	= 67 %	– ⏑ – – ∼	195	= 61,5 %	– ⏑ – – ∼	211	= 58 %
⏖ ⏑ – – ∼	24		⏖ ⏑ – – ∼	18		⏖ ⏑ – – ∼	51	
– ⏑ ⏖ – ∼	31		– ⏑ ⏖ – ∼	35		– ⏑ ⏖ – ∼	54	= 14,9 %
– ⏑ – ⏖ ∼	32		– ⏑ – ⏖ ∼	59	= 18,6 %	– ⏑ – ⏖ ∼	40	
⏖ ⏑ – ⏖ ∼	9		⏖ ⏑ ⏖ – ∼	5		⏖ ⏑ ⏖ – ∼	7	
⏖ ⏑ ⏖ – ∼	2		⏖ ⏑ – ⏖ ∼	3		⏖ ⏑ – ⏖ ∼	1	
			– ⏑ ⏖ ⏖ ∼	2				
Summa:	304		Summa:	317		Summa:	364	

De inventione I	Pro Roscio Amerino II	Orator (cap 1—51) III
	3) clausula B_2:	
– ⏑⏑ – – ∼ = 12	– ⏑⏑ – – ∼ = 11	– ⏑⏑ – – ∼ = 9
– ⏑⏑ ⏑⏑ – ∼ = 5	– ⏑⏑ – ⏑⏑ ∼ = 5	– ⏑⏑ – ⏑⏑ ∼ = 3
– ⏑⏑ – ⏑⏑ ∼ = 5	– ⏑⏑ ⏑⏑ – ∼ = 4	– ⏑⏑ ⏑⏑ – ∼ = 1
	⏑⏑ ⏑⏑ – – ∼ = 2	⏑⏑ ⏑⏑ – – ∼ = 1
	– ⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ ∼ = 2	
	⏑⏑ ⏑⏑ ⏑⏑ – ∼ = 1	
Summa: 22	Summa: 25	Summa: 14
	4) clausula C_1:	
– ⏑ – – ⏑ ∼ = 83 = 50 %	– ⏑ – – ⏑ ∼ = 158 = 42,6 %	– ⏑ – – ⏑ ∼ = 301 = 64,4 %
– ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 4	– ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 5	– ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 10
⏑⏑ ⏑ – – ⏑ ∼ = 9	⏑⏑ ⏑ – – ⏑ ∼ = 13	⏑⏑ ⏑ – – ⏑ ∼ = 29
– – – – ⏑ ∼ = 58 = 33 %	– – – – ⏑ ∼ = 66 = 17,8 %	– – – – ⏑ ∼ = 78 = 17,7 %
⏑⏑ – – – ⏑ ∼ = 11	⏑⏑ – – – ⏑ ∼ = 12	⏑⏑ – – – ⏑ ∼ = 14
– – ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 3	– – ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 16	– – ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 8
	⏑⏑ ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 1	
Summa: 168	Summa: 271	Summa: 440
	5) clausula C_2:	
– ⏑⏑ – – ⏑ ∼ = 15	– ⏑⏑ – – ⏑ ∼ = 24	– ⏑⏑ – – ⏑ ∼ = 21
Summa: 15	Summa: 24	Summa: 21
	6) clausula D_1:	
– ⏑ – ⏑ ∼ = 78 = 47 %	– ⏑ – ⏑ ∼ = 79 = 32,5 %	– ⏑ – ⏑ ∼ = 109 = 64,9 %
– – – ⏑ ∼ = 76 = 46 %	– – – ⏑ ∼ = 129 = 53,1 %	– – – ⏑ ∼ = 43 = 25,6 %
⏑⏑ ⏑ – ⏑ ∼ = 8	⏑⏑ – – ⏑ ∼ = 30	⏑⏑ – – ⏑ ∼ = 5
⏑⏑ – – ⏑ ∼ = 2	⏑⏑ ⏑ – ⏑ ∼ = 5	⏑⏑ ⏑ – ⏑ ∼ = 11
Summa: 164	Summa: 243	Summa: 168
	7) clausula D_2:	
– ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 12	– ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 9	– ⏑⏑ – ⏑ ∼ = 2

B. De pedibus clausulis A et D praemissis.

8) creticus ante clausulas A_1 A_2:

I	II	III
– ⏑ – = 129 = 52,2 %	– ⏑ – = 126 = 66,3 %	– ⏑ – = 123 = 74 %
– – – = 104 = 42,1 %	– – – = 53 = 27,9 %	– – – = 34 = 20,5 %
– ⏑ ⏑⏑ = 7	– ⏑ ⏑⏑ = 6	– ⏑ ⏑⏑ = 2
⏑⏑ ⏑ – = 7	⏑⏑ ⏑ – = 5	⏑⏑ ⏑ – = 7
Summa: 247 (inter 774)	Summa: 190 (inter 675)	Summa: 166 (inter 411)

9) choriambus ante claus. A_1 A_2:

I	II	III
– ⏑⏑ – = 26	– ⏑⏑ – = 20	– ⏑⏑ – = 14
– ⏑⏑ ⏑⏑ = 1		
Summa: 27 (inter 774)	Summa: 20 (inter 675)	Summa: 14 (inter 411)

10) creticus ante clausulam D_1:

I	II	III
– ⏑ – = 25	– ⏑ – = 30	– ⏑ – = 28
– – – = 5	– – – = 14	– – – = 14
⏑⏑ ⏑ – = 2		
Summa: 32 (inter 164)	Summa: 44 (inter 243)	Summa: 42 (inter 168)

11) dactylus ante clausulas A_1 A_2

I	II	III
– ⏑ ⏑ = 25	– ⏑ ⏑ = 43	– ⏑ ⏑ = 14
Summa: 25 (inter 774)	Summa: 43 (inter 675)	Summa: 14 (inter 411)

Tabula universalis A:

	De invent. I	pro Rosc. Am.	Orat. (cap. 1—51)
Clausulae A_1 A_2	53 %	43,1 %	28,9 %
„ B_1 B_2	22,4 %	22 %	26,7 %
„ C_1 C_2	12,5 %	18,8 %	32,4 %
„ D_1 D_2	12,1 %	16,1 %	12 %
Summae summarum:	100 %	100 %	100 %

Tabula universalis B:

	De invent. I	pro Rosc. Am.	Orat. (cap. 1—51)
A – ◡ – ∼	54 %	53,4 %	69,3 %
– – – ∼	26 %	25,3 %	19 %
B – ◡ – – ∼	67 %	61,5 %	58 %
C – ◡ – – ◡ ∼	50 %	42,6 %	64,4 %
– – – – ◡ ∼	33 %	17,8 %	17,7 %
D – ◡ – ◡ ∼	47 %	32,5 %	64,9 %
– – – ◡ ∼	46 %	53,1 %	25,6 %

Tabula universalis C:

1) creticus clausulis A_1 A_2 praemissus:

De invent. I		pro Rosc. Am.		Orat. (cap. 1—51)
247		190		166
41 %	+	31,5 %	+	27,5 % = 100 %

2) choriambus clausulis A_1 A_2 praemissus:

De invent. I		pro Rosc. Am.		Orat. (cap. 1—51)
27		20		14
44,3 %	+	32,8 %	+	22,9 % = 100 %

3) creticus clausulae D_1 praemissus:

De invent. I		pro Rosc. Am.		Orat. (cap. 1—51)
32		44		42
27,1 %	+	37,3 %	+	35,6 % = 100 %

4) dactylus clausulis A_1 A_2 praemissus:

De invent. I		pro Rosc. Am.		Orat. (cap. 1—51)
25		43		14
30,5 %	+	52,4 %	+	17,1 % = 100 %

Tabulas si quis attentiore oculo perlustraverit, videbit ditrochaeum ab 53%, usque ad 43,1% et postremum ad 28,9% decrescere, clausulam B_1 aliquanto esse auctam, quoniam in oratore quarta pars clausularum omnium videtur esse, in primo de inventione

rhetorica libro quinta. Omnium autem clausularum maxime clausula C_1 increvit. Dicreticus enim cum in primo de inventione libro octavam partem clausularum expleret, in oratore iam ad triplicem usque numerum est adauctus. Clausulae autem B_1 B_2 et C_1 C_2 si utriusque copiam in summam redegeris, in primo de inventione rhetorica libro tertiam partem omnium clausularum explebant, in oratore autem aliquanto maior pars quam dimidia illis clausulis continetur, ut ex hac re non immerito concludendum sit, Ciceronem totius clausularum seriei creticum fecisse fundamentum, immo dicreticum. Clausula D_1 non increvit, clausulae B_2 C_2 D_2 non frequentius usurpari solent.

Sed etiam aliud quiddam ex tabulis illis discimus. Primo enim obtutu ex tabula B intellegis, Ciceronem magis magisque id egisse, ut puros trochaeos creticosque, non spondeos molossosve formaret. Habes igitur, ut exemplum afferam, in libro de inventione scripto 54 % puros ditrochaeos et 50 % puros dicreticos, in oratore 69,3 % ditrochaeos et 64,4 % dicreticos mera thesi formatos.

Dispondei vero et dipodia illa trochaica hypercatalecta, si eius prima thesis longa est, ab 26 % et 46 % usque 19 % et 25,6 % decreverunt. Iamvero creticus et molossus, qui clausulis A_1 A_2 solent anteire, cum in primo de inventione libro inveniantur creberrime, valde decrescunt, ut in oratore tertia locorum parte sunt minutae. Non aliter de choriambo ante ditrochaeum vel dispondeum res se habet. Contra creticorum vel molossorum multitudo, qui clausulae D_1 solent antecedere, non minuta sed tertia fere parte adaucta videtur esse.

Quod quidem valet de iis scriptis, de quibus supra dixi. In universum autem possum dicere, inter omnia Ciceronis scripta, si orationes pro Roscio Amerino et pro P. Quinctio habitas librosque illos de inventione scriptos atque epistulas eximas, ne minimam quidem differentiam videri exstare, neque enim hoc vel illud scriptum magis numerosum est sed omnia cadere videntur pariter iucunde atque numerose.

Caput III.

De caesuris agitur.

In quarto capite demonstrare volumus, quae verborum formae ad clausulas efficiendas maxime idoneae fuerint. Id vero ut quam optime possimus, antea ostendere debemus, quas caesuras in clausulis Cicero adhibere soleat. Capita enim pauca libri Ciceroniani cuiuslibet perlegens ubi ad clausulas animum attenderis, mox videbis, partem haud ita magnam clausularum, imprimis si clausulam A exemeris, ex uno vocabulo constare, sed plerasque ex pluribus. Qua re incisiones quaedam oriuntur in clausulis ipsis. Sed ut in versibus fit, non omnes

eiusmodi incisiones pariter adamat Cicero, sed alias spernit, alias iterum iterumque adhibet. Itaque demonstrabo et post quas syllabas omnino incisio oriri possit et quae incisiones saepius vel saepissime redeant. Profectus autem sum a Ciceronis oratore (c. 1—51). Clausulas B_2 C_2 D_1 D_2 quia minorem auctoritatem habent, omisi aliarumque eas tantum elegi, quae formatae sunt e longis syllabis non solutis quarumque theses sunt purae. Dico has formas: – ∪ – ∪, – – – –, – ∪ – – ∪, – ∪ – – ∪ –.

§ 1. De clausula A.

Duo genera huius clausulae discernamus, ditrochaeum (A_1) et dispondeum (A_2) dico. Illius generis e capitibus illis 51 enotavi 284 clausulas, huius 78. Spectemus nunc primum ditrochaeum, postea dispondeum. Habemus autem has incisiones:

A_1: – ∪ – ∼	= 135^{es}	A_2: – – – ∼	= 37^{es}
–‖∪ – ∼	= 90^{es}	–‖– – ∼	= 24^{es}
– ∪‖– ∼	= 44^{es}	– –‖– ∼	= 11^{es}
– ∪ –‖∼	= 11^{es}	–‖– –‖∼	= 5^{es}
–‖∪ –‖∼	= 3^{es}	– – –‖∼	= 1^{es}
–‖∪| – ∼	= 1^{es}		
Summa:	284	Summa:	78.

Vides igitur primum ditrochaeos meros quattuor partes clausularum A_1 A_2 explere, dispondeum quintam. Tum in numero ditrochaeorum paene dimidia pars constat ex uno vocabulo. Incisio praecipua post priorem arsin stare videtur, multo rarius post priorem thesin. Dispondeorum quoque omnium dimidia pars constat ex una voce. Hic quoque post priorem arsin saepius incisio exstat, rarius post thesin priorem.

§ 2. De clausula B_1.

In hac clausula numerus eorum verborum, quae per se ipsa clausulam explent, multo minor est quam in clausulis A_1 A_2, id quod natura clausulae ipsa fert. Quaenam sint illae formae, videbimus in paragrapho peculiari. Clausulas A_1 A_2 perraro vidimus duobus locis incidi, in hac autem, utpote quae longior sit, duae caesurae sunt multo crebriores. Unum exstat exemplum, quod etiam tres incisiones ostendat. Habemus igitur:

– ∪ – – ∼	= 11^{es}	– ∪ –‖–‖∼	= 2^{es}
–‖∪ – – ∼	= 25^{es}	– ∪‖–‖– ∼	= 21^{es}
– ∪‖– – ∼	= 108^{es}	–‖∪ –‖– ∼	= 9^{es}
– ∪ – –‖∼	= 4^{es}	–‖∪‖– – ∼	= 8^{es}
– ∪ –‖– ∼	= 21^{es}	–‖∪ – –‖∼	= 4^{es}
		– ∪‖– –‖∼	= 3^{es}
Summa:	169	Summa:	47

–‖∪‖– –‖∼ = 1.

Si omnia exempla in summam redegeris, invenies (inter omnes incisiones 217 = 100%) caesuram post

priorem trochaeum	132^{es}	=	60,8 %
priorem creticum	23^{es}	=	10,6 %
primam arsin	39^{es}	=	18 %
Summa summarum	194	=	89,4 %

Intellegimus confestim, incisiones post primum trochaeum, id est post priorem thesin esse creberrimas et cum hac comparatas incisiones post primam longam syllabam et post creticum multo cedere numero. Etiam si contemplamur multitudinem eorum locorum, quibus duae incisiones existunt, videmus, alteram saepissime effici post trochaeum, post creticum alteram. Ceterae sectiones vix dignae in quas accuratius inquiratur. Nam e tribus vocabulis non raro Ciceronem hanc clausulam composuisse quivis etiam non monitus videt.

§ 3. De clausula C_1.

Nunc ad caesuras in dicretico constituendas transeamus. Omnes clausulae, quas enotavi, numero sunt 299, quarum ex quinque partibus tres fere praebent unam incisionem, aliquanto maior pars quam tertia habet duas sectiones, minima tres. Hic quoque brevi post videbis principalem esse caesuram post primum trochaeum, minus in usu esse caesuram post priorem creticum. Minimum numerum exstare earum clausularum, quae ex una voce constent, vix commemorari necesse est. Sed hoc mihi dignum videtur quod proferam. Undecim enim clausulae nisi quattuor vocabulis formari non poterant. Habemus igitur:

I	II	III
– ∪ – – ∪ ~ = 1^{es}	–‖∪ –‖– ∪ ~ = 24^{es}	–‖∪‖– –‖∪ ~ = 3^{es}
–‖∪ – – ∪ ~ = 8^{es}	–‖∪ – – ∪‖~ = 1^{es}	– ∪‖–‖– ∪‖~ = 1^{es}
∪ –‖ ∪ ~ = 50^{es}	– ∪‖– – ∪‖~ = 3^{es}	–‖∪ –‖–‖∪ ~ = 2^{es}
– ∪‖– – ∪ ~ = 100^{es}	– ∪ –‖–‖∪ ~ = 2^{es}	–‖∪‖–‖– ∪ ~ = 1^{es}
– ∪ – –‖∪ ~ = 19^{es}	– ∪‖– –‖∪ ~ = 11^{es}	–‖∪ –‖– ∪‖~ = 1^{es}
	–‖∪‖– – ∪ ~ = 10^{es}	– ∪‖–‖–‖∪ ~ = 3^{es}
	– ∪ –‖– ∪‖~ = 2^{es}	
	– ∪‖–‖– ∪ ~ = 36^{es}	
	–‖∪ – –‖∪ ~ = 21^{es}	
Summa: 178	Summa 110	Summa 11

Vides in dicretico non minus quam in clausula B_1 longe frequentissimam omnium caesurarum inveniri post priorem trochaeum, tum vero illam caesuram post creticum satis multum valere.

Si omnia in summam redegerimus, habebimus caesuram:

post priorem trochaeum	154^{es}	= 51,5 %
post priorem creticum	54^{es}	= 18 %

Summa summarum: 208 (inter 299 = 100 %) = 69,5 %.

Caput IV.

Quomodo Cicero clausulas formare studuerit.

Constat, id quod iam veteres[1]) non sine reprehensione animadverterunt, Ciceronem, ut ubique clausulam *ēssĕ vĭdētūr* abominabatur, ita hanc verborum coniunctionem *ēssĕ vĭdĕātūr* tantopere adamasse, ut eam sescenties in exitu sententiarum posuerit. Nempe quandoquidem ei propositum erat omnia orationis membra clausulis ardornare, aut, si ubique variare voluisset, nimium temporis novis novisque clausulis inveniendis inpendere debebat aut iterum iterumque adhibere, quae ita comparata erant, ut cuivis fere sententiae sine sensus detrimento adici possent. Quod periculum eo minus evitare poterat orator ubi ex tempore loquebatur. Ibi enim eum certas quasdam formulas, quae clausulam efficiebant, praesto habere debuisse, quas diuturno usu edidicerat, velut nostris poetis, qui ex tempore scribunt, nonnulla homoeoteleuta sponte se offerunt, apparet. Id revera ita fuisse demonstrabo, immo docebo, multa eius generis ita inveterasse, ut praeter illud *ēssĕ vĭdĕātūr* sescenta alia eius generis non minore reprehensione digna, si quidem reprehensione digna sunt, in clausulis Ciceronianis inveniamus.

Discernamus vero:

I Voces verborumque formas, quae per se ipsae clausulam explent.

II Formas, quae ad clausulas efficiendas aliis verbis adiectis indigent.

III In fine denique huius capitis seriem exemplorum congeram, ex quibus eluceat, quam saepe et quam μηχανικῶς (ut nostro potius quam graeco verbo utar) Cicero eis verborum formis, quas aptas esse cognoverat, in clausulis usus sit.

I.

§ 1. Clausulae A_1 A_2.

Priusquam incipio docere, quibus adiumentis vel instrumentis, ut clausulas formaret quam saepissime Cicero sit usus, non abs re videtur quaerere, quae voces verborumque formae ipsa linguae natura ita fuerint formatae, ut nullo alio addito vel praemisso clausulam efficerent. Cuius generis vocabula praecipue sunt haec:

I. clausula A_1.

a) Infinitivi praes. act. et pass. coniugationis I, II, IV; velut: T I 18 *pērmănērĕ,* 22 *prōvĭdērĕ,* 24 (Or 105)[2]) *pērvĕnīrĕ,* ibi-

1) Cf. Quintil. inst. orat. IX 4, 73; Tacit. dial. de orat. 23.

2) Brevitatis causa eos locos, quibus exemplum, quod affero, item invenitur, uncis includam.

dem (Or 31) *cōgĭtārĕ*, 25 (79) *īntĕrīrĕ*, 31 *iūdĭcārĕ*, *pērtĭnērĕ*, 40 *ōbtĭnērĕ*, 59 *exīstĭmārĕ*. Alios infinitivos eiusdem generis invenis: T I 74, 81, 86, 90, 98; Or 27, 63, 74, 91, 97. Huius generis infinitivos praes. pass. habes: T I 18, 48; Or 4, 10, 36; R A 47, 110, 123, 140, 145.

Quae omnia verba infinitivo praesentis adhibita clausulam nulla opera efficiunt. Sed aliae quoque formae ex his derivatae clausulam explent. Quas ut optime ante oculos ponam, paradigmata quaedam eligam, quorum omnes formas ad clausulam A_1 idoneas formabo. Quae sunt velut verborum *nominandi*, *commovendi*, *erudiendi*.

1) in activo:

Nomin-amus, atis, emus, etis, abam, abas, abat, abant, arem, ares, aret, arent, abo, abis, abit, abunt, avi, avit, ate, ato, anto.

Commov-emus, etis, ebam, ebas, ebat, ebant, erem, eres, eret, erent, ebo, ebis, ebit, ebunt, ete, eto, ento.

Erud-imus, itis, irem, ires, iret, irent, ivi, ivit, ite, ito.

2) in passivo.

Nomin-aris, atur, amur, antur, eris, etur, emur, entur, abar, arer, abor, atus, are, antor, andus, andi, ando, andum.

Commov-eris, etur, emur, entur, ebar, erer, ebor, ere, entor, endus, endi, endo.

Erud-iris, itur, imur, irer, itus, ire, itor.

Videmus igitur maxime verba coniugationis primae esse idonea ad efficiendam clausulam A_1. Sed etiam ex multis verbis aliter formatis velut *diligere consequi sentire* clausulas facillime potes formare. Habes enim:

Dilig-amus, ebam, ebas, ebat, ebant, emus, unto, untur, amur, antur, ebar.

Consequ-untur, aris, atur, amur, antur, ebar, emur, entur, untor.

Senti-amus, atis, ebam, ebas, ebat, ebant, emus, etis, amur, antur, ebar, untor, endi, endo, endum.

b) Neque non ditrochaeum efficit magnus numerus substantivorum vel in nominativo vel in casibus quibusdam obliquis adhibitorum. Cuius generis sunt veluti *fortitudo disciplin-a, ae, am, is, as.* Accedunt casus obliqui substantivorum omnium, quae ante suffixum *-tio* longam habent syllabam. Ex hoc genere sunt cum singula multa velut *quaestio histrio actio*, tum ea omnia quae a verbis coniugationis primae descendunt velut *iactatio legatio commentatio*. Denique eandem formam metricam habent casus obliqui substantivorum in *as(atis)* cadentium velut *civitas suavitas antiquitas*, multa alia.

Postquam in universum exposui, quae verborum substantivorumque formae ita sint constitutae, ut efficiant ditrochaeos, non spondeos,

quos quidem separatim paulo post tractabo, optimum esse putaverim, variarum formarum locos ex scriptis Ciceronis ipsis quibusdam proferre. Quorum enotavi hosce:

1) Indicativi praes. impf. fut I. act.

T I 7 *dīspŭtābăm*, 17 *ēxplĭcābŏ*, 55 *ēxplĭcābŭnt*, 75 *ādvŏcāmŭs*, 78 *prōvĭdēbŏ*, 91 *pērtĭnēbĭt*. Praeterea: T I 98, 112; Or 9, 50, 52, 60, 85, 125, 158, 161. Verborum formae tertiae coniugationis sunt: T I 42 *cōncălēscŭnt*, 106 *ēxtĭmēscĭt*.

2) Coniunctivi praes. impf. plusqpf. act.

Or 39 *īncĭdīssĕt*, 52 *īndĭcārĕm*, 77 *ēxĭmāmŭs*, 98 *cōgĭtārĕt*, 107 *cōnquĭēscănt*. Praeterea: Or 108, 112, 113, 148, 158, 161; T I 1, 21, 47, 56, 86, 96, 97, 98.

3) I et III pers. sing. perf. act.

Or 99 *tēmpĕrāvĭt*, 120 *cōnlĭgāvĭt*, 173 *cōllŏcāvĭt*. Praeterea: T I 7, 48, 58, 62, 63, 64, 85, 117.

4) III pers. plur. perf. act.

T I 3 (Or 40) *ēxstĭtērŭnt*, 4 (Or 20) *flōrŭērŭnt*, 9 *ōccĭdērŭnt*, 29 *prōdĭdērŭnt*, 99 *crēdĭdērŭnt*, 116 *dēfŭērŭnt*. Praeterea: Or 39, 41, 66, 158.

5) Infinitivi perf. act.

T I 39 *āttŭlīssĕ*; Or 12 *ēxstĭtīssĕ*, 40 *nōlŭīssĕ*. Praeterea: R A 39, 44, 74, 106.

6) Indicativi praes. impf. fut. I pass.

Or 14 *intēllĕgētŭr*, 37 *nōmĭnātŭr*, 41 *aūgŭrātŭr*, 55 *cōmmŏvēntŭr*, 92, 93 *trāfĕrŭntŭr*. Praeterea: Or 128, 130, 169; T I 4, 16, 30, 32, 95, 103, 106, 107, 113, 116.

7) Coniunctivi praes. et impf. pass.

T I 30 *ārbĭtrētŭr*, 55 *dēsĕrātŭr*, 91 *cōnsĕquātŭr*, 109 *ēxpĕtātŭr*. Praeterea: T I 5, 8, 23, 79, 90, 118; Or 8, 10, 23, 29, 30, 38, 41, 63, 103, 132, 133, 160.

8) Participia perf. pass.

T II 10 (I 1) *lībĕrātŭs*, 51 *ābsŏlūtă*, 11 (I 118) *cōnstĭtūtŭs*. Alia exempla huius generis: T I 5, 6, 14, 45, 46, 53, 111.

9) Gerundia, gerundiva, supina.

T II 2 *lībĕrāndŭm*, 5 *ēxpĕtēndaĕ*, 55 *prōvĭdēndŭm*. Praeterea: T I 2, 3, 8, 38, 69.

10) Substantiva.

T II 4 (Or 4) *dīscĭplīnīs*, 7 *dīscĭplīnā*, 12 *iactātĭōnĕ*, 15 *antīquĭtātĕ*. Alia exempla: T II 41, 56, 43, 26; Or 14, 37, 54, 56, 57, 59, 68, 74, 90, 94, 95, 111, 112, 122, 134, 135, 167.

II. clausula A_2.

Usque adhuc clausularum A ditrochaeos tantum perscrutatus sum. Nunc tempus erit etiam de dispondeis nonnulla verba facere. In universum perpaucis de hac re absolvere possum sententiam. Permulta enim verba exstant, quorum infinitivus praebeat dispondeum. Cuius generis sunt velut haec: *dēmōnstrārĕ* J I 24, *infīrmārī* J 78, *ēxpēctārĕ* J I 102, *āppēllārĕ* B 18 A II 5, *cōnsērvārĕ* O I 82, *pērtūrbārĕ* A II 87, multa alia. His igitur verbis si adiunxeris eos exitus, quos supra enumeravimus (p. 603), semper fere habebis dispondeum ut haec docebunt exempla: T I 16 *intērpēllābō*, 17 *rēspōndēbīs*, 24 *ēxstīnguētŭr*, *dissōlvētŭr*, 54 *nāncīscātŭr*, 57 *īntrāvīssēt*, 61 *īnfūndāntŭr*, 72 *sērvāvīssēnt*, 81 *dīxīssēmŭs*. Noli autem oblivisci in aliis verbis, quorum stirps si praesenti tempore adhibentur, brevem vocalem continet, eam produci si perfective adhibentur, ut hinc quoque similes formae nascantur velut T I 72 *cōncēpissēnt*. Alia exempla inveniuntur: T I 3, 7, 84, 85, 86, 89, 92, 96, 98, 102, 109, 113, 114; II 46.

§ 2. Clausula B_1.

Ad hanc quoque clausulam efficiendam nominum verborumque formae quaedam per se sufficiunt. Sumamus velut verbum iudicandi vel aliud quoddam ita formatum. Cuius possunt multae formae fingi ad clausulam B_1 efficiendam aptae. Haec fere sunt:

Iudica-bamus, *batis*, *remus*, *retis*, *verunt*, *vissem*, *visses*, *visset*, *vissent*, *baris*, *batur*, *bamur*, *bantur*, *remur*, *rentur*. Vel ut alius verbi alicuius formas exempli gratia afferamus, habe tibi has:

Asseque-baris, *batur*, *bamur*, *bantur*; *concupi-verunt*, *vissem*, *visses*, *visset*, *vissent*; *intere-merunt*, *missem*, *misses*, *misset*, *missent*, aliae.

Primo aspectu elucet his verbis tum semper effici clausulam, cum stirpem, quae in trochaeum cadit, exitus ille trochaicus cum vocali longa copulativa sequitur, vel si velut ad praepositionem *inter* verbi simplicis forma quaedam talis _ _ ◡ adiungitur. Quarum clausularum enotavi haec exempla: Or 4 *cōncŭpīvērŭnt*; B 86 *nūntĭāvīssēnt*; O 70 *accōmmŏdāvērŭnt*, 112: *īntĕrēmīssēnt*, *rōbŏrāvīssēt*; 148: *āssĕquēbāntŭr*.

Verborum numerus, quae infinitivo nostram clausulam perficiunt, est minimus. Talia verba sunt: *elaborare*, *administrare*. Ad quarum stirpem nihil nisi exitus trochaicus addendus est et habes confestim clausulam, velut:

administra-bant J I 2, *-rent* Off I 92, *-tur* (bis) J I 59, *-ntur* J I 59 ‖ J I 7 *subministravit* ‖ *elabora-vit* Or 98, *-ret* Off I 3.

Praesertim formarum gerundivarum et nominativus et casus obliqui adhiberi possunt, id quod haec docebunt exempla:

O I 81, 159 *ăntĕpōnēndă*, 109 *vĭtŭpĕrāndārŭm*, 142 *cōllŏcāndārŭm.*

Perraro inveniuntur substantivorum quorundam formae ut haec est:

O I 150 *faēnĕrātōrŭm.*

§ 3. Clausula C_1.

Iam ut ad clausulam C_1 transeamus, recordare quaeso verborum, qualia supra attulimus (p. 605/6), velut: *elaborare.* Cuius plures formas fingere potes plenum perficientes dicreticum. Habes enim in activo: *ēlăbōrā-bimus, bitis, vimus, verim, veris, verint, veram, veras, verat, verant, vero, veris. verit, verint.* In passivo habemus: *ēlăbōrāmini, beris, bitur, bimur.*

Maxime autem ea adiectiva sunt idonea ad efficiendum dicreticum, quae in nominativo praebent vel creticum vel ditrochaeum, si eorum finxeris gradum superlativum. Habes enim positivum *diligens* et superlativum *diligentissimus, usitatus* et *usitatissimus.* Ut intellegas Ciceronem non nunquam usum esse talibus formis, infra nonnullos locos exarabo.

Verba: Off I 114 *ēlăbōrābĭmŭs.*

Superlativi: B 148 *ēlĕgāntīssĭm-ŭs*, 252 *-ĕ*; 160, 186 *ēlŏquēntīssĭmŭs*; 238 *dīlĭgēntīssĭmŭs*; A II 70: *ĭmpŭdīcīssĭmŭs*, B 44: *rĕlĭgĭōsīssĭmŭm*, C II 18 *īnpŭdēntīssĭmă*, Or 85 *ūsĭtātīssĭmŭs*, 99 *cōpĭōsīssĭmŭs*, R A 119 *īnfēlīcīssĭmō.*

Adiectivorum positivo gradu adhibitorum atque substantivorum non multas invenies formas. Posse tamen inveniri demonstratur his locis:

J I 54, 70, 71: *ārgŭmēntātĭō*, T II 57: *ēlāmēntābĭlĭs*, R A 55 *ăccūsātōrĭbŭs.*

II.

Postquam igitur demonstravimus, quorum vocabulorum ambitus eiusmodi erat, ut iis solis iusta clausula expleatur — vidimus autem maximam partem ditrochaica esse, dicretica multo rarius inveniri —, iam, si placet, anquiramus, quae vocabula ita comparata sint, ut una syllaba vel paucis tantum praemissis opus sit ad clausulam explendam. Quam quaestionem si bene diiudicare velis, memoria teneas oportet, quae antea de clausularum caesuris diximus. Ac satis erit de iis clausulis dixisse, quae una caesura dissecantur, quoniam reliquae pauciores sunt numero, quam de quibus aut certi quicquam statui possit aut ad quas explendas Ciceronem certas quasdam ver-

borum formas iterum iterumque recurrentes elegisse et edidicisse credamus.

Iam igitur quoniam diximus, clausulam A (– ⏒ – ∼) saepissime post primam syllabam incidi, sequitur ut quaeramus quibusnam formis Cicero commodissime uti potuerit, ut reliquas tres syllabas ⏓ – ⏓ expleret. Tales enim formae si ei praesto erant, iam nulla alia re praeterea opus erat nisi praemissa longa aliqua syllaba, quales semper undique suppetebant.

Alteram caesuram in clausula A frequentissimam eam esse diximus, quae inter utrumque trochaeum locum habet. Igitur oratori trochaeorum quoque copia praesto esse debebat, qua facillime aut priorem aut posteriorem pedem, prout res ferebat, expleret.

Eaedem caesurae inveniuntur in clausula B_1. Etenim hanc quoque aut post arsin primam (–|⏑ – – ∼) aut post trochaeum primum (– ⏑|– – ∼) incidi diximus. Illud si fit, oratori inveniendum est verbum, quod antispastum mensura exaequet; hanc caesuram si adhibet, trochaeum, de cuius inventione propter clausulam A quoque quaerendum esse vidimus, sequitur – – ∼, id est eadem forma, quae in clausula A quoque totiens adhibenda est.

Denique clausula dicretica quadrifariam inciditur. Aut enim constat ex trochaeo et epitrito tertio (– ⏑|– – ⏑ ∼) aut ex duobus creticis (– ⏑ –|– ⏑ ∼) aut ex epitrito secundo et iambo (– ⏑ – –|⏑ ∼) aut ex longa syllaba et dochmio (–|⏑ – – ⏑ ∼). Prima forma id cum A et B commune habet, ut vocabulis trochaicis aut verborum finibus trochaicis opus sit, quae quam facillime et ubique fere adhiberi possint. Reliqui pedes quos diximus clausulae C_1 solius proprii sunt.

Huc igitur quaestio nostra redit. Orator siquidem clausulas ubique adhibere vult, diu saepe, quomodo ea fiat, quaerere opus habebit, nisi vocabulorum quorundam copiam mente tenet ita formatorum, ut cum ubique fere adhiberi possint tum facillime et quasi sponte clausulam expleant. Vidimus autem ad hanc rem maxime opus esse:

1) vocabulis amphibrachycis ⏑ – ⏑ (A),
2) palimbachiis – – ⏑ (AB),
3) antispasticis ⏑ – – ⏑ (B),
4) epitriticis – – ⏑ –, – ⏑ – – (C),
5) creticis – ⏑ – (C),
6) iambicis ⏑ – (C),
7) dochmiacis ⏑ – – ⏑ – (C),
8) vocabulis aut vocabulorum finibus trochaicis (A B C).

De quovis igitur horum generum ita disputabimus, ut primum quidem ea vocabula ante oculos ponamus, quae et illam mensuram exhibent et facillime et saepissime adhiberi poterant, deinde vero spectemus quam saepe et quam μηχανικῶς (ut nostro potius quam Graeco sermone loquar) ea usurpaverit.

1) De amphibrachy.

Amphibrachys plerumque efficitur verborum quorundam formis. Exstant enim et in activo et in passivo formae trochaice exeuntes, quibus in stirpe brevis anteit syllaba. Infinitivus quoque ipse multorum verborum praebet formam illam amphibracheam, velut:

T I 19 *principatūm tĕnērĕ*, 22 *ēt dŏcērĕ*, 23 *propositūm rĕdīrĕ*, 55 *contrā vĕnīrĕ*, 81 *caelūm mĭgrārĕ*, 86 *quām tĭmērĕ*, 87 *ullā cărērĕ*, 90 *essēt cărērĕ*, 87 (ND I 32) *nōn hăbērĕ*, ND I 35 *aliūd dŏlērĕ*, *ēst dŏlērĕ*. Multa alia.

Verum non infinitivus solus talium verborum clausulae aptus est, sed non paucae inde derivantur formae non minus clausulis accommodatae. Velut ex verbo *notandi* hae prodeunt formae amphibrachycae:

Not-amus, *atis*, *emus*, *etis*, *abam*, *abas*, *abat*, *abant*, *arem*, *ares*, *aret*, *arent*, *abo*, *abis*, *abunt*, *avi*, *avit*, *aris*, *atur*, *amur*, *antur*, *eris*, *etur*, *emur*, *entur*, *abar*, *arer*, *abor*, *atus*, *andus*.

Iam ut videas, quam saepe Cicero talibus formis usus sit, en profero tibi exempli gratia verbi *videndi* formas ita formatas quot in solis J I, T I, II, ND I adhibuit.

vid-emus: T II 56, ND I 22, 24, J I 8; *-etis*: ND I 44, 53; *-ebas*: ND I 98; *-etur*: T I 18, 19, 30, 37, 41, 62, 70, 105; II 8, 19, 41, 44; ND I 11, 17, 27, 64, 79, 95; J I, 1, 12, 20, 23 (bis), 25 (33), 28, 30 (56), 31, 48, 91, 92; *-entur*: T I 55, 64; J I 19; *-ere*: J I 39, 45; *-eri*: J I 60 (bis); T II 28; ND I 123.

Addo formas verbi *putandi*: *put-amus*: J I 26, 34, 77; Or 161; *-emus*: Or 74; *-avit*: J I 7.

Praeterea confer has formas: Or 133 *nōn hăbēmūs*, 1 *quōd rŏgārēs*, 18 *unūm rĕlīquĭt*, 38 *consectatūm fătētŭr*, 49 *sī lĭcēbĭt*, 53 *maestitiām sĕquūntŭr*, 59 *ūt sŭpērsĭt*; ND I 63 *impurūs fŭīssĕt*. Vide etiam hos locos: Or 82, 85, 98, 132, 135, 147, 153, 155, 171, 173; T II 14; ND I 53; J I 70 (bis).

Denique videbis, quam avide Cicero eius modi formam clausulae aptam arripuerit, si e. gr. ad vocem *necessest* animum attenderis. Hanc enim in 4 libris non minus 14[es] in clausula posuit Cicero, cfr. Or 112, 118; Q 80, 83; J I 62, 73, 75, 84; T I 42, 53, 54, 66, 87, 119. *necesse*: Or 198; C II 20; III 9, A I 33.

Idem vero non in verbis tantum usu venit, verum etiam in substantivis neque quicquam fere est quo melius, quam molestus paene Cicero fuerit in formis quibusdam adhibendis, ut ne monotoniae quidem, quam dicant vitium, evitaret, cognoscatur, quam quod formula illa ¯*dĕōrŭm* in primo de natura deorum libro solo tricies ter usu venit. Quia hoc maioris est ponderis, totos locos non solum numeris sed etiam litteris ipsis exarabo.

Habes enim: ND I 1 *dē nātūrā dĕōrŭm*; 13, 32, 49, 122 *naturām dĕōrŭm*; 32, 34, 36 *cōgnĭtĭōnēm(s) dĕōrŭm*; 37 *speciēm dĕōrŭm*; 39,

41 *ĭgnōtōrūm dĕōrūm*; 43 *quandām dĕōrūm*; 44 *praenōtĭōnēm dĕōrūm*; 46, 61 *nisi humanām dĕōrūm*; 68, 71 *ēst dĕōrūm*; 71 *ēssĕ cōrpūs dĕōrūm*; 75 *sīt dĕōrūm*; 76 *ēssĕ fōrmās dĕōrūm*; 81 *simulacrīs dĕōrūm*; 90 *hominēs dĕorūm*; 91 *similēs dĕorūm*; 94, 112 *quām dĕōrūm*; 116 *colendorūm dĕōrūm*; 117 *vīm dĕorūm, inanīs dĕōrūm*; 119 *dēmōnstrāntūr dĕōrūm*; 119, 120 *cognōscĭtūr quām dĕōrūm*; 40, 123 *reliquorūm dĕōrūm.*

2) De palimbacchio.

Postquam de amphibrachy dixi, nunc de palimbacchio quoque nonnulla verba faciam. Atque de substantivis quidem unum profero, quo satis demonstratur, Ciceronem in his rebus saepe commoditati magis quam varietati consuluisse. Genetivus *verborum* praemisso trochaeo efficit clausulam B_1. Eum igitur Cicero praemissis plerumque ablativis in *atĕ* sive *ōnĕ* exeuntibus in solis B et Or non minus undevicies ita adhibuit. B 118 *paēnĕ vērbōrūm,* 121 *granditātĕ vērbōrūm,* 162; Or 20, 36 *mōrĕ vērbōrūm,* 68 (bis), 78, 80, 110, 178, 201, 202, 203 (bis), 206, 229, 230, 232.

Plura paulo profero de verbis. Atque in his ut permulta sunt quae formam palimbacchii sive molossi explent, solet ea Cicero ita ponere, ut aut longa syllaba una, quam invenire sane facile erat, aut trochaeus praecedat; iam efficitur aut clausula A_2 aut B_1. Exemplorum loco haec habeas.

Clausula A_2: Q 42 *nihīl dēbērī,* RA 1 *iudicēs mīrārī,* 16 *sē pūgnārē,* 47 *nōmĭnātīm prōfērrē*, 100 *Capitonēm cōnfērrī.*

Clausula B_1: Off I 37 *hōstĕ pūgnārē*, 151 *pōssĕ lāudārī,* Or 54 *mūnŭs āugērē,* 77 *videātūr ērrārē,* 140 *mūltă māndārē,* RA 95 *voluīssĕ sērvārē* multa alia.

Valet autem idem fere de iis verbis, quorum in stirpe vocales duae breves sunt, velut:

Or 24 *spērăt ĭmĭtārī,* 74 *pōssĕt ĭmĭtārī,* 232 *potuīssĕ sŭpĕrārī* alia.

Sunt tamen inter haec verba quae praeter cetera tali usui se offerant, scilicet permultae formae verborum *velle nolle posse* (*vell-emus, -etis; noll-emus, -etis; nol-ebam, -ebas, -ebat; poss-imus, -itis, -emus, -etis*), *debere.* His cum paene necessitate quadam praemittatur infinitivus, non mirum affectasse talia Ciceronem. Enumeremus, si placet, nonnulla exempla. Invenis igitur:

poss-imus: C IV 21, T I 109, ND I 7, 39, Off I 59, 144; *-itis*: C II 9, 28, III 3, Q 11, RA 14, ND I 71; *-emus:* A II 73, XIV 33, C III 3, 18, Or 22; *-etis*: C II 4: *poteramus*: LM 55 (bis); *vellemus*: A II 108, ND I 55; *appellārĕ nōlēbās* Q 39.

debe-re: C I 19, ND I 50, Or 186; *-ri*: Q 37; *-mus*: T I 111, Off I 111, 117, 149 (bis), A I 25; *-tis*: C II 29, RA 36, J I 70; *-bam*: B 1; *-bas*: A II 71, 99; *-bat*: J I 69; *-bant*: RA 51, Or 172; *-bit*: Off I 121, C III 2, RA 122; *-bunt*: Or 126; *-ret*: A I 15, B 276, A II 109, Q 79, J I 53; *-ntur*: A XIV 11.

Idem fere valet de verbo *versandi,* cui praemitti facillime potest ablativus in *-ate, -ute, -one, -ore* cadens.

RA 150 *immanitātĕ vērsārī; vers-atur*: Or 207, Off I 96, J I 7, 44, C IV 7; *-amur*: C I 31, B 138; *-antur*: Or 122, Off I 67, 150, J I 35, 41, C II 23; *-etur*: Or 44, J I 7; *-atus*: C III 14, RA 39.

His quae frequentissima sunt per saturam alias verborum formas addo eidem usui aptissimas. Insero autem alias quasdam quae similiter adhibitae non palimbacchii quidem, sed ionici a minore aut choriambi formam habent i. e. – – ∼ = ◡ ◡ – ∼ = – ◡ ◡ ∼ (velut *fortāssĕ mĭnĭtāntŭr* C IV 20 et *existimatiōnĕ sūspĭcĭō* Q 66).

a) activum.

1) indicativus praesentis.

Q 66 *existimatiōnĕ sūspĭcĭō,* RA 94 *libēntĕr āccūsō,* 123 *coniecturāequĕ cōmmīttō,* C II *Sūllă cōnstĭtŭĭs.*

conced-is: Q 81, RA 54; *-it*: Q 85; *-unt*: C IV 15. ‖ *commend-at*: C IV 18, Q 98. — C II 20 *Catilīnă sūccēdĭt,* 25 *desperatiōnĕ cōnflīgĭt,* Q 93 *facultātĕ cōntēndĭt,* RA 16 *auctoritātĕ dēfēndĭt,* 23 *hūiŭs īnvādĭt;* — *desistis* C I 15, Q 16.

2) indicat. impf.

diceb-am: B 313; *-as*: C I 7; *-at*: A II 45, 53, Or 73, 223, B 105, 226, 237, 267; *-ant*: B 143. ‖ C III 16 *ūrbĕ pēllēbām,* A II 50 *ēssĕ dūcēbās,* C I 25 *furiōsă răpĭēbăt,* RA 23 *auctiōnĕ vēndēbăt,* 37 *humānă cōgēbānt.*

3) Coniunctivus praesentis cum futuro I similiter formato.

defend-am: Q 8; *-ant*: C II 29. ‖ *conced-am*: RA 76, Q 37; *-as*: Q 73. ‖ *constitu-am*: Q 35; *-at*: Q 64. ‖ *redeamus*: A II 101, B 220. ‖ *nequeamus*: Or 183, 220. ‖ *videa-mus*: T II 3, 42; *-atis*: C I 32. ‖ *dicamus*: Or 211, J I 6 (bis), 102. Alia exempla: Q 34, 46; RA 34, C IV 3, Or 42, 211, O I 80, 128, 161.

4) coniunct. impf.

C IV 1 *cruciatūsquĕ pērfērrēm,* III 8 *ēssĕt ēffērrĕt,* 20 *curiāmquĕ cōnspĭcĕrĕt,* RA 19 *prīmŭs ādfērrĕt,* 53 *scĕlĕrĭs ārgŭĕrĕt,* Q 97 *condiciōnĕ trānsĭgĕrĕt.*

5) indicat. futuri I.

defend-et: C III 27; *-ent*: C II 26; *dicemus*: J I 30, 49, 81, B 229, 279, Or 226. — O I 120 *commodiūsquĕ făcĭēmŭs.*

6) indicat. perf.

dix-isti: A II 39, 81, C I 19; *-erunt*: C III 19, 20, Or 219, B 136, J I 9, 23. ‖ *volu-isti*: A I 31, II 20; *-erunt*: C IV 12, 14, T II 36. ‖ *potu-isti*: C I 21; *-erunt*: RA 125, ND I 19, 108, B 43, O I 69 ‖ *vidistis*: C III 21, 24, 23; *didicerunt*: C II 23 (bis); *coeperunt*: C IV 22, Q 31; *habuerunt*: Or 146, O I 149. Praeterea: C II 26, III, 4, 5, 22, IV 2, Q 89, 98, C I 31, IV 13, 21, RA 36, 39, 147,

C III 11, 19, I 33, III 27, Q 52, 94, ND I 42, Or 232, B 39, 44, 116, O I 77.

7) indicat. plusqpf.

C III 6 *nōctĕ vĭgĭlārăt,* Q 76 *societātĕ fraūdārăt,* RA 43 *tuēndă trādĭdĕrăt.*

8) Coniunct. perf. et indicat. fut. II.

C I 22 *furōrĕ rĕvŏcārīt,* IV 12 *cruciatūmquĕ lēnĭĕrīt,* 19 *pāēnĕ dēlērīt,* Q 46 *făcĕrĕ mālŭĕrīt,* RA 63 *lūcĕ prīvārīt.*

9) coniunct. plusqpf.

veniss-es: Q 39, RA 72; *-ent*: C III 11. ‖ *potuiss-em*: A I 14; *-es*: B 327, A I 33, II 4; *-et*: B 151, A II 36, 67, XIV 26, RA 17, B 99, ND I 22; *-ent*: A II 54. | *voluisset*: B 126, 281, A II 5. Alia exempla eiusdem generis: Q 53, 33, 9, RA 23, 88, O I 144, C III 8, 12, 19.

10) imperativi.

C IV 3 *cogitārĕ dēsĭnĭtĕ.*

11) infinitivi perf.

RA 66 *mātrĕ sūmpsīssĕ,* 69 *sapientiāquĕ pŏtŭīssĕ.*

b) passivum.

1) indicat. praes.

dicuntur: C II 21, RA 69, 71, 128, T I 18, 42, 94, ND I 2, Or 135, 194, 196, B 164, O I 15, J I 19. — *coguntur*: O I 83, Or 202, *fuīssĕ cōnfĭtĕŏr* RA 137, *malefĭcĭă gīgnūntŭr* 75, *plerīquĕ prōdūntŭr* 105.

2) indicat. fut I.

dic-etur: C II 17; *-entur*: Or 95, J I 103.

3) coniunct. praes.

dica-tur: T I 83, Or 115, 126; *-ntur*: O I 126, Or 115, RA 33, 66. ‖ *videa-tur*: Q 54, RA 94, B 55, 156, A II 144, XIV 32, T I 49, II 5, 17, ND I 47, 73, J I 8, 21, 26, 60, 86; *-mur*: B 5, 242, C IV 13, A XIV 5, T I 95, 109, 111, II 22, J I 12; *-ntur*: A II 7, T I 73, II 30, ND I 19. ‖ *fateatur*: C II 7, 9; *dedatur*: Q 59, RA 8. Praeterea: RA 78, 110, 152, C IV 1, 2, Q 45.

4) coniunct. impf.

RA 16 *regiōnĕ căpĕrēntŭr.*

5) participia act. et pass.

C II 23 *cāstră dūctūrī,* Q 19 *rationĕ făctūrŭm.*

6) infinitivus passivi.

Q 79 *vōcĕ cōnvīncī.*

7) forma: *dicendi.*

A II 2, J I 1, Or 2, 20, 52, 113, B 32, 49, 263 (bis), 271, 331.

Denique nonnulla verba de iis clausulis B_1 adiungo, quae praeter incisionem post priorem thesin etiam post alteram arsin sunt incisae. Quorum plerumque sunt eae, in quibus trochaeus clausulam finiens verbo *posse* formatur cum antecedenti vocula *non*, ut *non possum* velut una vox existimanda sit. Invenimus igitur saepissime eius generis clausulas hasce:

non possum: C IV 14, RA 42, Or 148. *non possunt*: RA 57, T I 11, II 65 (bis), B 243, Or 140, O I 73. ‖ *non pot-erat*: Q 12; *-erant*: ND I 8; *-ero*: RA 10; *-erit*: Q 5, T II 39; *-uit*: A I 7, 17. ‖ *non poss-is*: O I 111; *-it*: C II 22, ND I 102, O I 153; *-int*: B 257; *-es*: B 332; *-et*: Q 98, T II 60, A I 9, B 191; *-ent*: RA 91, ND I 110; *-e*: RA 105, O I 84.

3) De antispasto (⏑ – – ⏑).

Transeamus nunc ad examinandas eas clausulas ex cretico cum trochaeo compositas, quae caesuram post primam arsin ostendunt. Hic quoque diversa genera vocum, quae formam ⏑ – – ⏑ praebent, distinguenda sunt.

Primum spectemus verba, quorum exstat magnus numerus, quorumque infinitivi sunt aptissimi. Habes enim velut haec:

Aberrare, abhorrere, adumbrare, colorare, gubernare, inornare, laborare, oportere [quo ad fastidium usque Cicero usus est], *perorare, redundare, remigrare, repugnare, reservare,* alia.

Praeterea vero ex iis vocabulis, quae supra enumeravi (p. 608), amphibrachycis facillime confinguntur formae antispasticae. Vide modo has formas a verbo *probandi* derivatas:

Proba-bamus, batis, remus, retis, visti, vistis, verunt, verimus [et coniunctivi perf. et futuri II], *veritis, vissem, visses, visset, vissent, baris, batur, bamur, bantur, reris, retur, remur, rentur, buntur.*

Vides igitur his formis, quoniam posterior pars longam syllabam cum trochaeo possidet, dummodo vocalis stirpis verbalis sit brevis, longam tantum syllabam vocis antecedentis necessariam esse ad clausulam B formandam. Quod ut melius intellegi possit, infra nonnullos locos annotavi.

a) activum.

1) infinitivi praesentis:

ŏpōrtērē̆: J I 58 (bis), 60; *rĕcūsārē̆*: C IV 8; *pĕrōrārē̆*: Q 77.

2) indicativus praes. et impf.

RA 8 *nōn rĕcūsāmū̆s*, 85 *ipsūm rĕfōrmīdā̆nt;* J I 47 *ŏpōrtēbā̆t*, Q 16, C II 3. — A II 101 *vulnū̆s pŭtābāmū̆s*, 76 *cōnsŭlātūm sŏlēbāmū̆s*, T II 3 *probarī vŏlēbāmū̆s*, A I 36 *Brutō pŭtābātī̆s.*

3) futurum I.

A I 27 *nōn rĕcūsābō*, 38 *publicaē rĕsērvābō*, Q 59 *Quinctiūs lăbōrābĭt, ŏpōrtēbĭt*: J I 21 (bis), 26, 30, 33, 76, 78, 82, 86, 99, 106 (bis).

4) indicat. perf. act.

A II 1 *fŏrĕ pŭtāvīstī*, C IV 21 *Persēs hŏnēstāvĭt*, RA 146 *clām rĕsērvāvĭt*, C I 12, 16 *sălūtāvĭt*. Alia exempla: A I 13, Or 25, C III 20, B 136, RA 30, ND I 2, J I 57 (bis).

5) coniunct. praes. et impf.

RA 88 *ipsām rĕfōrmīdĕt*, T I 118 *domūm rĕmīgrēmūs*, 112 *nōn lăbōrārēm*, Q 48 *possēs rĕsērvārēs*, 82 *nemō rĕcūsārĕt*, RA 131 *terrām gŭbērnārĕt*, C III 16 *vigilarĕt lăbōrārĕt*, Or 158, J I 48 *ŏpōrtērĕt*. — Or 5: *tamĕn prŏbārēmūs, vĭdērēmūs*: B 329, RA 47. Praeterea invenies talia exempla: A II 37, 73, T I 57, ND I 45, 54, B 157, A I 20, C II 4, 6, III 4, ND I 54, A II 106, RA 149.

6) particip. praes.

Or 77 *verbīs lăbōrāntĭs*, B 51 *nimīs rĕdūndāntēs*, O I 62 *humanitatēm rĕpēllēntĭs*.

b) passivum.

1) infinitivi praesentis.

A XIV 5 *eventō rĕsērvārī*, T I 57, A I 30 *rĕcōrdārī*.

2) indicativus praesentis.

C IV 7 *usurpatūm rĕcordātūr*, O I 115 *temporibūs gŭbērnāntūr*.

3) indicat. impf.

Longam syllabam praecedentem sequuntur:

videba-re: T I 36; *-tur*: B 112, 158, 178, 234, 239, 306, A I 6, 8, 9, II 64, 91, ND I 79 (bis); *-mur*: ND I 6, A I 32, Or 162; *-ntur*: A I 36, T I 62. ‖ *putabatur*: B 97, 236. ‖ *probaba-tur*: B 227, 239. ‖ *loqueba-tur*: B 210; *-ntur*: B 30, 68, 258. ‖ *ageba-tur*: A I 11 (bis), II 32; *-ntur*: B 153, 207. ‖ *tenebantur*: T I 71, A II 104. Aliae formae huius generis: RA 85, A XIV 15, II 76, B 80, A II 58.

4) futur. I.

A I 21: *iudiciūm vŏcābūntūr*, Or 238 *minūs prŏbābūntūr*, J I 13 *partēs pŭtābūntūr, vĭdēbūntūr*: J I 29 (bis).

5) coniunct. praes.

revertamur: B 31 (300), 147, 172, 176, 225, 245, 262, O I 103, Or 148.

6) coniunct. impf.

videre-re: Q 81; *-tur*: B 198, 203, 312, A I 27, Q 2, 59, RA 16, 95, 153, ND I 18, 62, 79, C III 7, 10, IV 19; *-mur*: B 323; *-ntur*: B 139, T I 38, ND I 70, C I 15, III 13, 18. — B 48 *iudiciūm vŏcārētūr*, 189 *doctīs prŏbārētūr*, RA 2 *dixissēt pŭtārētūr*, B 165 *dīgnĭtātēm tŭērētūr*.

7) particip. perf. et gerundivum.

Or 127 *īn pĕrōrāndō*.

Sed etiam a verbis tertiae coniugationis multae formae eiusdem generis possunt derivari. Multa autem ex iis quae praesenti quidem tempore formam ◡ _ _ ◡ non praebent, praebent in perfecto, ubi stirps producitur (*recipio* ◡ ◡ ◡ _ non aptum, at aptum *rĕcēpīstī* sim). Quod item fit in multis verbis secundae coniugationis, velut *remanemus removemus* non aptum, aptum *remansisti removisti*. Quorum omnium ut nonnulla proferam exempla, hosce enotavi locos:

a) activum.

1) indicat. impf.

Or 130 *omnēs rĕlīnquēbānt*.

2) futur. I.

RA 138 *hominibūs rĕsīstētīs*.

3) indicat. perf.

rĕcēpīstī: A I 30, II 88; *rĕvērtīstī*: A II 59 ‖ *reliqu-isti*: Q 73; *-erunt*: RA 50, Or 12, 186, RA 3, C I 16, II 12, III 27, A II 114, B 91 ‖ Or 5 *suīs rĕmōvērūnt*; RA 35 *sibī pŏpōscērūnt*; O I 71, 155 *rĕcēssērūnt*.

4) coniunct. praes.

relinquamus: T I 39, 67, Or 11; *resistatis*: RA 7, 12. — C I 6 *licēt rĕcōgnōscās*, III 28 *sempēr lăcēssāmūs*, Q 55 *bonorūm rĕquīrāmūs*.

5) coniunct. plusqpf.

reliquiss-et: C III 3, RA 24, B 191, Q 11; *-ent*: B 163, 191, 281. ‖ A II 76 *subitō rĕvērtīssēm*, C III 17 *diēm rĕmānsīssēt*, IV 8 *poenās ădēmīssēt*, RA 114 *facturūm rĕcēpīssēt*, 116 *sociūm fĕfēllīssēt*. Praeterea: B 85, A XIV 26, C II 13, A II 86, 107, 217.

6) particip. futuri.

T I 103 *quām rĕlīctūrūm*.

b) passivum.

1) coniunct. praes.

relinquatur: T I 88, J I 18. — T I 40 *naturā rĕpĕllāntŭr,* J I 18 *controversiāē rĕlīnquātŭr.*

2) coniunct. impf.

R A 27 *proscriptōs rĕfĕrrētŭr.*

3) gerundia et gerundiva.

Or 77 *omninō rĕlīnquēndī,* O I 74 *bellorūm gĕrēndōrŭm,* A II 113 *etiām rĕpēllēndŭm.*

Cum usque adhuc de verbis tantum locutus sim, nunc placet etiam de substantivis ad nostram caesuram pertinentibus non nihil addere, etiamsi a principio mihi concedendum est, copiam horum nominum non magnam esse. Praesertim sunt eae voces, quae nominativo bacchiorum vel amphibrachorum formam praebentes in casibus obliquis in antispastos excrescunt. Horum substantivorum sunt velut *voluntas, voluptas, venustas, potestas, iuventus, senectus, patronus,* alia. Quorum si casus finxeris, invenies, omnes vel plurimos fere praeter nominativum vocativumque antispasti speciem ostendere (◡ _ _ ◡̃).

Horum quoque infra nonnulla exempla habes:

voluntat-is: B 130, 245, A I 10; *-e*: R A 136, Or 2; *-es*: B 83, 198. ‖ *voluptat-is*: Or 185; *-em*: N D I 37, 111, Or 162, 203, 237; *-e*: B 276, T II 52, Or 118, 174, 203; *-es*: N D I 103 (bis). ‖ *venustat-is*: B 235, N D I 92; *-em*: Or 60, 234; *-es*: Or 84. ‖ *senectut-i*: O I 149; *-em*; B 8, 179. ‖ B 126 *aliŭs iŭvēntūtī,* N D I 69 *nostrā pŏtēstātĕ,* B 332 *vulgō pătrōnōrŭm.*

Haec commentatio reliquis capitibus aucta propediem edetur in supplemento vicesimo sexto annalium philologorum.

Vita.

Iulius Wolff natus sum in vico Silesiae superioris, qui vocatur Dürr-Kunzendorf, a. d. VIII Kal. Iun. MDCCCLXXIV patre Iosepho matre Maria quam praematura morte abreptam valde doleo. Fidei addictus sum catholicae. Litterarum primordiis in schola privata imbutus per septem annos usque ad tempus vernum anni MDCCCLXXXXVI gymnasium Vratislaviense ad St. Matthiam frequentavi. Maturitatis examine perfunctus hanc almam petivi Viadrinam ubi initio studiis theologicis tum philologicis operam dabam. Docuerunt me viri illustrissimi:

Appel, Baeumker, Ebbinghaus, Foerster, Hoffmann, Kaufmann, Koenig, Laemmer, Norden, Nuernberger, Partsch, Pillet, Schaefer, † Scholz, Schulte, Skutsch, Stern, Wilcken, Vogt, Zacher.

Ut in seminarium philologorum reciperer, cuius per duo semestria fui hospes per quattuor sodalis ordinarius, Foersteri, Nordeni, Skutschii benevolentia factum est. Exercitationibus suis ut interessem, benigne concesserunt archaeologicis Foerster; historicis Wilcken, Schulte.

Omnibus his viris gratias ago quam maximas semperque me habiturum profiteor, imprimis vero Francisco Skutsch, professori illustrissimo, qui liberalissime me, cum his studiis operam darem, et consilio et opera adiuvit.

Sententiae controversae.

I. Locus qui est in Pindari Olympico carmine altero v. 82 (135) coniecturis temptandus non est, sed codicum scriptura retinenda.

II. Ciceronem librorum titulos interdum numeris inclusisse dico.

III. Homines Latinos plerumque post vocativum pausam quandam fecisse clausulis rhetoricis demonstratur.

IV. Cicer. Tusc I 52 codicum scriptura: *praeceptum Apollinis quo monet* omni modo retinenda est.

V. In Bacchylidei carminis XVI ed. Blass. v. 49 (XVII ed. Ken.) pro ἀνδρὸς vel pro φωτὸς, quas voces Kenyon et Blass proposuerunt, κούρου substituendum est.

VI. Plurimis locis Cicero satis non habens clausulas numerose formavisse tota membra sententiae rhythmis includit.